

XV

5

ДРАМСКА БАШТИНА

Јожеф Сигети

ВАМПИР И ЧИЗМАР

Култ
насл
Срби

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

Коло 15, књига 5

Издавач:
МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ
УСТАНОВА КУЛТУРЕ ОД НАЦИОНАЛНОГ ЗНАЧАЈА
11000 Београд, Господар Јевремова 19
e-mail: office@mpus.org.rs www.mpus.org.rs

Главни и одговорни уредник
Момчило Ковачевић, директор

Приредила
Александра Бјелић

Припрема за штампу
Светозар Сјанкић

ISBN 978-86-80629-91-9

Штампа: Службени гласник, Београд

Тираж: 300 примерака

Штампање завршено: априла 2017.

Реализацију Драмске баштине омогућило је
Министарство културе и информисања Републике Србије

Јожеф Сигети

ВАМПИР И ЧИЗМАР

Приредила
Александра Бјелић

Београд, 2017.

НАПОМЕНА ПРИРЕЂИВАЧА

Приређивањем за штампу комедије *Вампир и Чизмар* аутора Јожефа Сигетија (преводио Јован Ђорђевић), приређивач је настојао да остане веран рукописном предлошку. Измене се тичу само оних делова који су усаглашени са актуелном правописном нормом (писање великог слова, састављено и растављено писање речи, једначење сугласника по месту изговора и по звучности, употреба интерпункцијских знакова, итд.).

Текст је писан ћирилицом, писаним словима и црним мастилом. На тексту постоје и измене написане обичном оловком. Приређивач, с обзиром на рукопис сматра да измене није начинио преводилац, те их није уважио приликом приређивања.

Јожеф Сигети

ВАМПИР И ЧИЗМАР

Позоришна игра у три радзела, с мађарског од
Јосифа Сигетије. Приредио Јован Ђорђевић

ЛИЦА¹

МАЈСТОР ЂИРА, чизмар

АНКА, његова кћи

МИША ПАЗАРСКИ, његов шегрт

ПЕРСА, његова жена

СТАВРА, Грк од кога је Ђира позајми новац на интерес, старац

ВЛАЈКО, Мишин тугор

СПАИЈА, сеоски спахија

ДОКТОР, варошки доктор

ПАНДУР ЈОВАН

ШПИЦЕР

КИШБИРОВ

БИРОВ

ПРВИ СЕЉАК

ДРУГИ СЕЉАК

ПРВА ЖЕНА

ДРУГА ЖЕНА

ГОСТИ

¹ Списак лица је приређивачев. У рукопису није дат уобичајени каталог јунака, те се претпоставља да га аутор или преводилац није ни сачинио.

РАЗДЕЛ ПРВИ

Соба у кући мајстџор Ђириној сјреда на среди чизмарски ђањ, на ђању чизмарски алајџ, око ђања неколико сјџари сара од чизама леже ђобацане. С десна с ђреда орман с фиокама, осјџраџ врајџа у друџу собу. С лева с ђреда ђрозор, до ђеџа сјџо на ком се кројџ. У дну бине џлавни улазак и до ђеџа с лева раџ за вешање 'аљина, а с десна ђосјџеља.

Излаз први

МИША

(Кад се завеса диџне, виксује чизму и ђева)

Од чизмарског шегрта ништ' лепше на свету, закрпиће свакоме подерану пету. По чизми се познају шуше и јурати – чизмар шије онако како који плати. У кога је новаца да му кроз џеп кипе, у тога су чизмице што по ваздан шкрипе; а ко нема новаца, нек седи у мраку – ја не могу помоћи босом сиромаху.

(Пресјџане ђевалџи и џовори)

Ето, сад сам готов с наглавцима – боме ће да избечи очи пандур кад ји види – оваки чизама знам да није носио од кад је жив. Тако мекана кожа к'о кадифа – а ђон! К'о стакло, светли се као огледало. Додуше, мајстор Ђира ми је и заповедио, да покажем шта знам, али, боме, и ову чизму може погледати кому драго. Мишо, рече ми мајстор Ђира, узми деветороструки фонал јер нам је занат осрамоћен. Дабоме, онај спајински пандур са оним медвеђим ножурдама смео је рећи да му мајстор не уме тако чизме сашити ко пештанске варге – еј, еј да не би мог онде мајстора, осетио би господин пандур фордиту на леђима. Гле ти само ђега, сад што је он два месеца био у Пешти са спајџом, ми већ не умемо радити за ђегову пандурску милост.

(Узме чизму с кецељом и остави је на сто)

Тако! Ту ћу да је оставим – кад дође мој мајстор, да му све игра срце од милине. Мајстор ми рече, кад будем с овим готов да више не радим јер је данас мали празник у кући, данас је рођендан мајстор Ђирине Ђерке, миле Анчице, моје слатке Анчице! Сад ће да се искупе тетке, стрине, ујне, ту се већ пече и кува за њи'. Биће ту честитања свакојаки, али, боме, нико јој то неће казати што ћу јој казати ја. Само кад бих могао први да јој честитам насамо, али то ће тешко ићи, а пред другима се стидим.

АНКА

(Споља)

Като, ложи само непрестано да буде жеравица!

МИША

(Радосно збуњен)

Ево је, ево је! Сад – кад би се могло – само да се не збуњим.

Излаз други

Анка и Пређашњи

АНКА

Ту си Мишо? Дед'! Коштај само, је ли добро испечена ова погача?

МИША

О слатка драга Анка, фала на доброти – Ви се увек сетите кукавног Мише.

АНКА

Е дабоме, па и ти мене услужујеш – окуси само је л' добро?

МИША

Та како не би било добро што Ви спремите – та од овога није боља ни она мана у Светом писму.

АНКА

Та што не кошташ, зато сам донела?

МИША

Зафаљујем понизно, слатка Анка, али то сад не може бити; јер сад би' ја друго нешто 'тео, кад Вас с тим не би увредио.

АНКА

Друго нешто? А шта?

МИША

Ако би ме 'тели саслушати, ја би' 'тео нешто да Вам кажем из чистог срца и љубави.

АНКА

Сад сам доспела, јер ми мати није код куће – отишла је у сувачу по брашно – дакле дед'брзо говори док се није вратила!

МИША

Али молим понизно најпре би' морао да навучем мој нови капут.

АНКА

На што то?

МИША

Јер је то тако у реду, молим понизно.

(Оде на дно бине и скине с рафа свој ишњенџер и навуче га. Затим задене кеџелу у ишњенџер и дође ојетџи најпред, сџијане свечано ђред Анку, џрокашџе се мало, јако узда'не и високим џласом џолађано и врло џо ишњару џоче)

Кад се бајношарна зарумени зора,
а зеленозрачна заблиста се гора,
полетићу и ја ко на крили танки,
да саплетем венац слаткој нашој Анки,
што јој из очију серафими вире
скупоценом злату мог мајстора Ђире.
О жежено злато, луче наше мало,
сад је моје срце теби запојало.

Кад погледам месец, он ми нешто зуји,
Давидова 'арфа у месecu бруји –
Давидова 'арфа нема таке сласти,
што би 'тео Миша секи Анки каз'ти.

Соломон је био луч Јерусалима,
ти си већа светлост пред мојим очима.
буди секо срећна к'о лептир у зраку –
буди дуговечна у блаженом браку.
Нек' те Бог сачува потопа и рата,
игладни година, бриге и ината;
нек' те Бог сахрани куге и болести,
а ја ћу ти увек вакав венац плести.

(Извади венац изјод кецеље)

Нек' ти вечно светли фењер твоје среће,
нек' ти тешка брига не пада на плеће,
нек' ти буде лице к'о ружа из млека,
не треб'о ти никад доктор, апотека;
нека ти судбина срећницу укрепи,
нека је најгушћим ћиризом залепи,
нека се отегне фонал' дана твоји,
абичкија смрти нека тупа стоји.

А кад стигне време да поћеш са света,
нек' по тебе дође анђелчића чета.

А Бог нек' те прими пред свој престо царени,
то ти срцем жели Михаило Пазарски.

Ура! Виват! Живила!

(Сад обичним гласом и врло брзо)

Да Вас милостиви господ Бог поживи на многа љета и година!
Желим Вам из свег срца! Да Вас Бог одржи у добром здрављу, у
срећи, миру и сваком задовољству, Вама на задовољство, а Ва-
шим драгим родитељима на радост и утјеху; задржите ме и од сад
у вашој доброты и љубави, то Вам желим од Бога!

(Поклони се и преда венац)

Бог Вас живио!

АНКА

Бога ти, Мишо, од кога си научио ове лепе стихове?

МИША

То сам ја сам изконцептирао молим понизно; још од доба разбијам главу, само да могу Анчици честитати.

АНКА

Па сад шта треба да ти ја на то одговорим?

МИША

Не треба на то ништа одговарати, молим понизно.

АНКА

Видиш, Мишо, ја нисам ни мислила да ћеш ме се тако сећати.

МИША

Па како не бих кад сте ми, Ви, Анчице, увек у глави.

АНКА

Али како си умео измислити ове лепе стихове?

МИША

Е, па све сам на Вас мислио, Анчице, тако су ми дошли у главу.

АНКА

Боме, Мишо, ти си ипак паметан дечко. Да су те дали на школе, могао би још ваљда и фишкалом постати.

МИША

Ја сам с мојим стањем задовољан.

АНКА

Та да, али да се можеш бар ослободити. Видиш, мој отац већ је хтео да те ослободи, али ти нећеш да будеш калфа! А зашто?

МИША

Има и то свој узрок, молим понизно.

АНКА

Али ја бих волела да си ти калфа; видиш, онда би ти боље прилично да се са мношћем разговараш.

МИША

Али онда бих морао ићи у вандровку, а ја нипошто не бих могао оставити мог мајстора.

АНКА

Али да се за кратко време одмакнеш куд на страну, боље би изучио занат – па онда би дош’о кући да будеш мајстор.

МИША

О, ја већ не могу више научити нег што знам – па – од кога бих и могао што научити? ’Ди бих ја нашао тако паметног човека као што је мој мајстор Ђира? Та од њега нит’ има паметнијег човека, нит’ бољег мајстора на свету. Нећу га ја бومه оставити докле год живим – никада! Видите, слатка Анчице, ја сам још у моме детињству изгубио моје родитеље, мој тутор њему ме је предао, он ме је од’ранио и човеком начинио, место оца он ми је отац био. Али, бومه, и не волем ја никога на свету тако као мог мајстора.

АНКА

Никог другог? Мишо? Само мог оца? А кад мог оца не би било, би л’ онда могао отићи, је ли?

МИША

Онда – ни онда не бих ја могао одавде отићи.

АНКА

Па је ли, слатки Мишо, зашто не би ни онда могао одавде отићи?

МИША

Јер – јер онда не би Вас могао више видити, Аичице!

АНКА

Иди луцкове, та ја сам само тако мислила, да одеш на кратко време, па онда да не одеш у свет далеко – ја бих ти увек шљала одавде погача. Видиш Мишо, другчије не мож' ни постати мајстор.

МИША

Та и тако ћу отићи на скоро, онда кад се Ви удате – па онда више никад и не долазим натраг.

АНКА

Ја да се удам? А ко је то казао?

МИША

Чуо сам пре неки дан, мајсторица говорила је мајстору, да наш Грк Ставра има поштену намеру с' Вама, па онда мајсторица већ је и пристала на то.

АНКА

Мишо, богати, шта говориш? Шта плашиш човека на овако благи дан – то боме није лепо од тебе.

Излаз трећи

Перса и пређашњи

ПЕРСА

Но, а шта ви ту клапрњате заједно? Гле ти само њи'! Немате другог посла?

(Миши)

Но, ти клипане! Нема посла? Нема? Бре ако узмем онај каиш, знам да ћеш наћи посла, да ће ти бити доста.

МИША

Та мајстор ми је каз'о да данас нећемо радити, јер је данас празник у кући.

ПЕРСА

Бре даћу ја вама празника! Јесу л' готова пенцета господара Настића?

МИША

Још нису сасвим јер...

ПЕРСА

(Прекине му говор)

Већ је три пута шиљао по њи'. Боме нека буду готова до вечера, јер иначе усијаћу ти уши, да ти ни твој мајстор неће помоћи. Гле ти само њи'!

МИША

(Седне да ради)

Не марим ја, само кад сам моје стихове откресао.

ПЕРСА

(Анки)

А зар ти не знаш себи наћи другог посла, него да торочеш са овим дедаком?

АНКА

Сад сам баш ушла.

(Пође најоље)

ПЕРСА

(Викне за њом)

Остани! Имам сад с тобом разговора.

АНКА

(Враћи се)

Заповедајте!

ПЕРСА

Данас је твој рођендан и овај дан биће за тебе врло радостан, јер ти је данас двојаки рођендан – разумеш?

АНКА

(Мазећи се)

Слатка мамице!

ПЕРСА

Но дакле, 'оди ближе, и пази што ћу да ти кажем. Ја сам ти донела такав поклон на твој рођендан, какав још никад добила ниси.

АНКА

О слатка мамице, шта то може бити?

ПЕРСА

Погоди.

АНКА

Златне минђуше!

ПЕРСА

Но, налик је на злато, али то ипак није!

АНКА

Ваљда душанку што ју сад носе?

ПЕРСА

Није ни то.

АНКА

Па да шта је?

ПЕРСА

'Оди да ти пришапнем. Али да ми ниси цикнула, то ти кажем. Даклем, даклем, донела сам ти – ђувегију.

АНКА

Ах!

МИША

(Здраво се њродере и у једно истао време)

Ајаох!

ПЕРСА

(Мишии)

Шта ти је?

МИША

Убо сам се шилом.

ПЕРСА

Но, шта велиш на то девојко?

АНКА

(Дрхѡајући)

Слатка мамице, Ви се шалите.

ПЕРСА

Боме се не шалим – ти си већ испрошена – баш сад сам те обе-
ћала.

АНКА

Слатка мамице, али коме?

ПЕРСА

Знам и тако да већ знаш. Али љу ти ипак казати – господару
Ставри трговцу.

(Миша Почне јако ударати мушићвом њо љону истао је ѡред њим)

ПЕРСА

Он је већ и пре о теби говорио, али је данас изашао с фарбом – ја
сам му обећала, и ти се можеш радовати, јер за недељу – две дана
бићеш најбогатија госпа у селу.

(Миши који једнако лупа)

Не лупај тако јако с том муштвом.

МИША

Али кад морам искуцавати.

АНКА

Али, слатка мамице, слатка рођена мамице, ја нећу да пођем за њега.

МИША

(Луњајући, за себе)

То је добро.

ПЕРСА

Нећеш? Нећеш? Али ако те ја лепо узмолим, онда ћеш ипак да пођеш за њега, је ли, рузмарине мој?

АНКА

Мамице, ја ћу умрети.

ПЕРСА

Ни речи. Од удадбе још ни једна девојка није умрла.

(Продере се на Мишу)

Не лупај с' том муштвом, кад ти кажем.

МИША

Кад морам искуцавати.

ПЕРСА

Па шта имаш ти против њега? Дед' да чујем!

АНКА

То што га не волем.

ПЕРСА

Он није ни спао на твоје волење. Фали Бога, што он тебе воле, ти, просјачка торов. Гле ти само ње! Твој је отац дужан до грла, а све

господару Ставри – а ти 'оћеш да ми будеш нека фрајла? Ти ћеш поћи за њега, или ћу те отерати – па крај.

(Миши)

Па не лупај с' том муштвом, јер ћу те по леђима с' њоме.

МИША

Па кад морам искуцавати.

Излаз четврти

Мајстџор Ђира у јайпроцејџу с дуљачком јаком, исјод јайпроцејџа нема друђе 'аљине осим њрслука, рукави од кошуље засукани; долази сјоља.

ЂИРА

Но, но каква је то свађа у мом мирном обитавалишту?

АНКА

(Плачући исјрчи њред оца)

Слатки тато!

ЂИРА

Каква те је печал снашла, чедо возљубљено? Зашто роне сузе твоје очи на твој рођен дан?

АНКА

Јер мамица 'оће да ме уда.

ЂИРА

О томе нема никаква поњатија.

ПЕРСА

Но кад немаш никакве поњаве – а ти сад разуми, да се она удаје па сад нека је крај.

ЂИРА

Но, но! Па ко је прво – брачни женик?

ПЕРСА

Ти то већ добро знаш – доста сам ти о томе говорила, кад смо били насамо. Господар Ставра, богати трговац!

АНКА

Ето видите, слатки тато!

ЂИРА

(Анки)

Чедо возљубљено, љубиш ли ти господар Ставру, богатог трговца?

АНКА

Ја га не љубим, татице.

ЂИРА

Паметно си одговорила чедо возљубљено.

ПЕРСА

Љубила га, не љубила, поћи ће за њега па крај.

ЂИРА

Од тога неће бити ништа, па крај.

МИША

(Јако се њродере)

Виват!

ЂИРА

А шта је теби, Мишо синко?

МИША

Пао ми на памет Анкин рођендан, па је тако излетело из мене нехотимце.

ПЕРСА

Како оно рече, тато, како?

ЋИРА

Од тога неће бити ништа – дикси.

ПЕРСА

Ону последњу реч не разумем, је л' је латински?

ЋИРА

То значи толико, као „буди, буди” или „да буде”.

ПЕРСА

(Подбочи се)

А ако опет ја узвелим, да мора бити и да ће бити?

ЋИРА

(Дижући кажиџрси с неком важношћу)

Но, но!

ПЕРСА

Нема ту „но, но”! Да шта сам ја у овој кући?

ЋИРА

Супружница благовјечна и жена, а жена да бојитеја својего мужа.
Тако вели Свето писмо.

ПЕРСА

Тако? А стоји л' и то у Светом писму да муж треба да остави своју жену у лажи пред целим светом? Што?

ЋИРА

То не стоји у Светом писму – али ја то с тобом не чиним, супружнице моја.

ПЕРСА

Али чиниш – јер сам господару Ставри већ дала моју реч, разумеш?

ЋИРА

Ту ниси упутно поступила супружнице; зато, дакле научи следећу пословицу, која вели „У жене је дуга коса, а кратка памет”.

МИША

Ала је страшно паметан човек тај мој мајстор!

ПЕРСА

Хм! Ала паметно диваниш – мора бити, да си гдегод добро по-вукао.

ЋИРА

Жено, супружнице, немој да ме у јарост проведеш. Чедо возљубљено, иди па гледај твој посао, јер се твоја мамица разгневила.

АНКА

(Оде)

ПЕРСА

Па онда шта имаш ти против тога?

ЋИРА

То – што господар Ставра није за моју кћер.

ПЕРСА

Он није за њу! Иди, богати! Такав човек, који је са богатства свог чувен у свој околини?

ЋИРА

Супруга је јефтин еспап, али се за новце не продаје.

ПЕРСА

Таки човек, који има сувачу, кућу, виноград, толику земљу, волове, краве, коње...

ЋИРА

Не пожелај жени искрењаго твојега, ме пожелај дому ближњаго твојега, ни села јега ни раба јега, ни рабини јега ни вола јега, ни осла јега, ни свакојаго скота јега, ни всео јелика сут ближњаго твојега.

ПЕРСА

Али сад нека је већ доста, једанпут, нећу више ни речи да чујем – ја сам госпођа у кући, па ће то бити што ја хоћу.

ЋИРА

(Важно и 'ладнокрвно)

Но, но!

ПЕРСА

Девојка је моја кћи, а за кћери треба да се матере брину.

ЋИРА

Жена си – треба да је твоја реч последња.

ПЕРСА

(Врло љубиљиво виче)

Али не треба да буде моја реч последња!

(Трже се)

Или да, треба. Ух, пући ћу од јада! Човече, пази на себе, јер ако ја сад отпустим мој језик, биће чуда у кући.

ЋИРА

Пијана човека избије његова рука, а злу жену избије њен језик.

МИША

Еј, ала је страшно паметан човек тај мој мајстор!

ПЕРСА

Какав бој? Бој? Мене 'оћеш ти да бијеш! Мене? Ух! Да те триста...

(Брзо се удари њо усџи)

Боже, опрости ми грехе! Видиш ли ти ови десет ноката? Још данас ћу да их забодем у твој перчин, то ти кажем.

ЂИРА

(Са сџокојним досџојансџвом)

Но, но!

ПЕРСА

(Јецјајући)

Дакле смо дотле дошли? То ли сам ја заслужила за моје поштење и верност кроз пуне двадесет и две године, да ме сад под старост бијеш и тучеш?!

ЂИРА

Кад сам те ја избио супружнице? Је ли, никад? А овамо каже пословица – „Новци пребројани добри су, а жена бијена”, али ја те никада дирнуо нисам, премда си то више пута заслужила.

ПЕРСА

Заслужила? Ја то заслужила?! Дакле сам ја тако неваљала жена била за ове двадесет и две године? Ти још то спомињеш? Не, не, ни један час нећу више да живим с тобом. Идем под моју старост да служим, или да радим за надницу, али ово је последњи час што га у овој кући проводим.

(Трџне мараму своју с рафа)

Мишо, узми сандук на леђа, па га понеси за мном, а ти тражи себи бољу жену.

ЂИРА

Мишо синко, ти гледај за твојим послом. Еј, еј, супружнице! То није добро, што ти сад чиниш са мном.

(Скине јој мараму с враџа)

ПЕРСА

(У'ваџи друџи крај и 'оће да је оџирџне; џњевно)

Дај овамо моју мараму!

ЋИРА

(Блаžo)

Не дам је.

ПЕРСА

(Баџи му мараму)

Ево је дакле, усрећи се с њоме... Добра ће већ бити за другу жену, умет ја отићи и без ње.

(Пође)

ЋИРА

(Држи је за руку)

ПЕРСА

Пуштај ме кад ти кажем.

ЋИРА

(Тихо)

Али ја нећу да те пустим. Куда си наумила је л’?

ПЕРСА

Идем у мој гроб, само да тебе не видим.

ЋИРА

(Блаžo)

Но, но!

(Ласкаво и ујишишавајући је)

Па онда ко ће да те воле, мајко, као што сам те ја волео? Шта?

ПЕРСА

Ниси ме ти волео никада.

ЋИРА

(Помирљиво)

Боме сам те увек волео – волем те још и сад – па онда волеш и ти мене – ’ајде, дакле, да се помиримо јакоже подобајет добрим сужеником.

ПЕРСА

Нека те воле нечастиви, ја те, боме, не волим.

ЋИРА

Но, но! Видиш жено, сад не говориш истину. Дакле ме ти ниси волела?

ПЕРСА

Нисам, нисам те волела никада – проклела сам и онај дан, кад сам се с тобом састала.

ЋИРА

Јеси ли то од срца казала, супружнице?

ПЕРСА

Тако од срца, као што на моје грехове од срца мрзим.

ЋИРА

(Врло ожалошћен)

То до сад још нисам знао.

ПЕРСА

А сад знај.

ЋИРА

Знам, сад већ знам.

(Жалосииво сјусићи главу и ујусићи се у дубоке мисли, за које време може се видети борба шуће на његовом лицу; после дуго почивке јако уздахне, и после уздисаја јочне певати иужно)

„Ден радост и печали, супружнице моја”.

(При крају песме... Зајлаче се, узме мараму и убрише очи, зајим побегујући себе прејоним гласом)

Мишо, синко, узми калупе и шанове, муштве, дикиш, бичкију, шило, шодров, лабелу, чекић, устирач, смолу, напрстак, фонал и четке; покупи све!

МИША

А зашто то, мајсторе?

ЋИРА

(Чувствително... Сузе задржи)

Идемо штат се и ми провучемо кроз свет.

(Перси)

Супружнице сад већ није нужде да ти идеш; идем ја сам.

(Скида јайунце и шешир)

МИША

(За ово време све кући и везује)

ЋИРА

То не би никад веровао да ће се судба мог живота овако свршити – али како је Бог наредио!

ПЕРСА

(Осетљиво)

Кућа је твоја, дакле ја треба да идем из ње.

ЋИРА

Није тако, ја немам ништа, нисам ништа више ни имао, само једну добру жену. Али сад немам више ни то, сад, дакле, могу ићи.

ПЕРСА

Па онда куд 'оћеш да идеш?

ЋИРА

Простран је овај свет, земља је велика, шат се завучем у какавгод буцак. Бог те благословио супружнице, била си мој честан пар кроз двадесет и две године, мада ме и ниси љубила. Хвала ти на твојој досадашњој верности. И сад пружи ми твоју десницу, да је још једанпут стиснем.

ПЕРСА

(Узбуђена љружи му руку)

ЋИРА

Тако! 'Оди овамо да те загрим још једанпут, последњи пут.
(Загрли је, љачним гласом)
Драга супружнице!

ПЕРСА

(Истио тако загрли Ћиру обема рукама око врати)
Драги мужу мој!
(Овде сјоје једно на друго наслоњени неко време)

МИША

Мајсторе, 'ајд' да останемо гди смо.

ЋИРА

Ако моја супружница дозволи, Мишо, синко.

ПЕРСА

Драги друже, само ће нас мотика да растави једно од другога.

ЋИРА

Тако богме, слатка супружнице!

МИША

(Гледи на прозор)
Гле, гле, мајсторе, ено видим Грк Ставру где иде.

ПЕРСА

(Оштрне се од Ћири)
Јао Боже мој, шта да му кажем? Како да изиђем пред њега?

ЋИРА

Ми бриге те није – ја сам господар у кући, ја ћу да диваним с' њиме.

ПЕРСА

Слатки Ђиро, само гледај да паметно свршиш с њиме. Видиш, ми смо му врло много дужни, рок је већ прошао, ако га расрдимо може нас у просјакe отпрати.

ЂИРА

Није то ни тако, драга супружнице! Дуг ћемо му исплатити. Новци су већ ту, сви' шест стотина форината шајна. Ту је све у орману на гомили – има већ две године како прикупљам – а и Кулски вашар добро је испео.

ПЕРСА

О брате, та да сам то знала – боме си ти опет красан човек.

ЂИРА

Тако се говори. Али сад гледај твој посао.

ПЕРСА

(Пође ал' се ојейи врайи)

Слатки Ђиро, је л' да се више не срдим на мене?

ЂИРА

Нек' ти буде опроштено.

ПЕРСА

(Луја га по образу)

Бадава, ми се тек опет волемо, старче мој!

(Изиђе на средња врайи)

ЂИРА

(Гледа за њом)

Добра жена, воистину добра жена, само је малко говорљива.

(Миши)

Мишо синко, кад приспе овамо господар Ставра, пошљи га к' мени, у ову собу.

(Оде на десно)

МИША

Разумем, мајсторе! Но сад би' само то волео знати, да л' има ди на свету паметнијег човека од мог мајстора. Ама што год он каже, све ти то тако испадне по типару, канда је наштампано, не мож' му ништа ни да одговориш. Ето само сад! Какав је језик у моје мајсторице, не остане од њега читава ниједна хришћанска душа, кад се разгоропади, а мој мајстор – хеј, ала је тек страшно паметан човек тај мој мајстор, хеј!

Израз пети

Ставра и Пређашњи, а после Анка

СТАВРА

Добар дан, синко!

МИША

(На сѝрани)

Синак ти био лањско теле, а не ја.

СТАВРА

'Окју с твојим мајстором да говорим.

МИША

Ено га тамо у соби, чека Вас већ.

СТАВРА

Верујем да ме чека. Хе, хе, хе!

(Куца на вриѝа, а изнуѝра се чује Ђира)

ЂИРА

(Сѝоља)

Мо'ш проћи!

СТАВРА

(Уђе код Тире)

МИША

(Гледа за њим)

Иди само ти матори кордошу! Гле само! Ето и овај 'оће да се жени, а овамо му је лице смежурано као суварак, не знам какав би морао бити шан да му га растегне. Мисли што је богат већ је његов цео свет. Та и ја имам и кућу и виноград и по сесије земље, смо што је то још све у туторовој руци, али све да је и у мојој, опет не би' смео запросити Анку, а још сам и лемеш.

АНКА

(Кроз средња вратица смоћрено промоли ѓлаву унућра)

МИША

(Сћази је)

Анка, 'одите само унутра, Грк Ставра је већ ту у соби с Вашим оцем.

АНКА

(Пола кроз йлач)

Мишо! Ја ћу да умрем од стра'.

МИША

Не бојте се ништа, извући ће матори лисац горопадну корпу, мајстор неће Вас дати за Грка, а мајсторица пристала је на то.

АНКА

(Врло радосно)

Мишо, слатки Мишо, говориш ли истину?

МИША

То је тако истина као што је данас Ваш рођендан, па да Вас Бог поживио, живили!

АНКА

Јао Мишо, слатки Мишо! Тако ми је лакше срцу, скоро би' полетела к'о тица – за ову новину скоро би' те пољубила слатки Мишо!

МИША

(Брише рукавом усџа)

'Ајд' не марим.

АНКА

Не мариш? А зар се после не би стидио? А?

МИША

Боме би' се ја стидио, ал' би' опет издрж'о, ма ме још нико није пољубио.

АНКА

А јеси л'ти кадгод кога пољубио, а?

МИША

Јесам, боме.

АНКА

(Нагло љлане)

Пољубио си? Па кога си пољубио, несрећниче један? Зар је слободно љубити шегрту?

(Плачним џласом)

Али чекај се само, добићеш ти већ твоје. Вуци се од мене, да ми више ниси ништа проговорио, јер ћеш ме запамтити, неваљалче један!

(Оде на средња вратица)

МИША

(Сам)

Ето ти сад, на што се сад срдџи? Е, да она зна да сам баш њу пољубио кад је онако лепо у башти спавала – сад, како да је опет умирим?

Излаз шести

Ставра, Ђира и Пређашњи

ЂИРА

(Сјазив Мишу)

Мишо синко, печење је већ на ражњу. Иди само па помажи окретати.

МИША

(На сѣрани)

Само да знам како ћу је опет ублажити?

(Оде)

ЂИРА

Моме би срцу зјело тешко било, кад бисте Ви дражајши господар Ставра због ове маленкости на мене разгневили. Видите дражајши господару ја тако судим да су муж и жена као глава и ђон... Љубав је фонал, што ји држи заједно; ако фонал није добар, бадава сав ћириз, опет ће да се одлуби. Зато избаците из главе цео пос'о и будимо добри људи.

СТАВРА

Мене тако осрамотити? Мене! То је страшно – кога свуда познају а и сам спаија поштује. Знате мајсторе, да сам ја сад осрамоћен пред целим светом?

ЂИРА

Жао ми је; али нисам ја томе крив.

СТАВРА

Али крива је мајсторица Перса, она ме је наговорила, она је разгласила то већ по целом свету – па сад ја да трпим срамоту.

ЂИРА

Ове су жене заиста врло несовршена суштества. Али промислите само добри господару, жена је тек жена – све бадава „дуга коса, кратка памет“, вели наша пословица.

(Пође да завири у дружу собу)

СТАВРА

(На сѝрани)

Боме промислићу ја и друго нешто, просјачки род! Кад нисте држали за срекју, да будете с' меном род, а ви кјете држати за срекју, да просите пред мојом кукјом комад 'леба.

ЂИРА

(Доћле се враћиио)

А што се каса они'шест стотина форинти, што сам Вам дужан драги господару.

(Пође орману и извуче фијову)

СТАВРА

Аха! Сад кје да дојде ред на мене. Чекајте само, окју да свучем кожу са ваши леђа.

ЂИРА

Ево ту је и с' благодарностију поврашчајесје.

(Пружи му њаклу банака)

Изволите пребројати, драги господар Ставра.

СТАВРА

(За се)

Који дјаво? То нисам веровао! Али чекај само, некјеш се изба-вити.

(Смешећи се)

Врло сте акуратан човек господар Кјиро, није никаква нужда фала Богу. Задржите само, и да Вам покажем, да нисам Ваш

непријатељ, дакју још и више. Али и зашто не? Видим да сте поштен човек. Тако дакле задржите само господар Кјиро.

(На сѝрани)

Бре, ја кју те уватити у моје нокте, макар да изгубим полак от моје сермије.

ЂИРА

Захваљујем на срдачном пријатељству дражајши господар Ставра! Али сад ми није нужно.

СТАВРА

Но, баш некјете господар Кјиро, дакле кју да примим натраг.

(Оѝвори шлајбок)

Али ја нисам ни мислио, да кјете платити, зато нисам собом понео оно писмено. Дакле кју да оставим овде новце.

(Брзо се сеѝи)

Или да не долазим овамо двапут, најбоље кје бити, да господар Кјиро пошљете с' меном Вашег шегрта, па кју њему да дадем писмо.

ЂИРА

Зјело изрјадно, дражајши господар Ставра.

(Виче)

Мишо!

МИША

(На средњи враѝи)

Заповедајте, мајсторе!

СТАВРА

Оди с' мени синко, ја кју да ти дадем нешто, да донесеш господар Кјири, али пази да не изгубиш!

МИША

Разумем!

(Оде)

СТАВРА

Мојх драги господар Кјиро, ми кјемо зато да останемо добри
пријатељи и од сад, Бог није тако уредио, па шта кјемо?

ЋИРА

Ја ћу свагда бити Вама к' услугом готовјрји.

МИША

(Долази најџираџ с' великом корџом)

Господар Ставра, сад морамо ићи.

СТАВРА

(Љуџиџиџи)

А шта кје ти та корпа?

МИША

Па за Вама ћу да је носим, господар Ставра.

СТАВРА

(На сџирани)

Ха проклето угурсуз, још и тај кје да ми се смеје.

ЋИРА

Није нужна корпа, Мишо синко!

(Шайћући му)

Остави је, још може мислити да му се подсмевамо.

МИША

Па мислио сам да треба господ...

(Осџави корџу)

СТАВРА

(За себе)

Чекајте, чекајте само угуреузки род!

(Смешећи се)

Дакле ја се препоручујем, господар Кјиро!

ЂИРА

Збогом пошли, дражајши господар Ставра. Још једанпут захваљујем Вам на пријатељству које сте ми указали.

СТАВРА

Немате на чему.

(За себе)

Моју љубав окјете Ви после осетити. Збогом.

(Пође)

МИША

(За њим и њродере се)

Виват!

СТАВРА

(Обазре се)

Шта се дереш, магарац један?

МИША

(Тргне се)

Данас је рођендан Анкин – па ми је пало на ум.

(Оде са Сѡавром)

Излаз седми

ЂИРА

(Сам)

Ваљан, поштен човек. Ето сам му жалост причинио, па ипак како је срдачан био према мени. Бадава, он се узда у моју човечност – али и нема ништа лепше на свету од човечности.

(Напољу се чује њесма и свирка)

Аха, већ долазе моји мили гости. Но, хвала Богу, стресао сам већ сву бригу са срца. Сад ћу да будем весео... Данас ћу да играм и с мојом бабом.

Израз осми

Гости и пређашњи, а после Анка и Перса

ЂИРА

(Изиђе пред њи' и рукује се с њима)

Добро дошли, љубезни моји, добро ми дошли у мој сиромашни дом. Е чим вас могу служити?

(Виче)

Анка! Персо! Ево гостију!

ГОСТИ

Дошли смо да честитамо лепој Анки, ако нам не замерите мајстор Ђиро!

ЂИРА

Боже сахрани, како би' замерио?

(Викне на средња враџија)

Анка, чедо возљубљено, 'оди брже овамо! Супружнице!

(Анка и Перса дођу)

АНКА

Шта заповедате, тато?

ЂИРА

Ево су нам дошли љубезни гости, 'оће да ти честитају.

АНКА

(Брижно)

О, Боже!

ПРВИ ГОСТ

Анка синко, да те милостиви Господ Бог поживи на многа љета и година, теби на срећу, а твојим родитељима и нама свима на радост; да будеш срећна и дуговечна, и да ти Бог милостиви испуни сваку твоју жељу.

СВИ

Бог те живио.

АНКА

(Брижно)

Зафаљујем.

(Пољуби сѝарије у руку, а с млађим женскимa у образ, с мушкимa се рукује, најпосле оца и мајтер у руку)

ЂИРА

Понеси вина, чедо возљубљено, па онда пожурите се с' вечером.

АНКА

(Изиђе и уђе с бокалом и чашама и сѝа)

Излаз девети

Миша и пређашњи

МИША

(Уђе с колачом у руци и обзире се, у себи)

Ту су већ!

(Мајсѝору ѝајно)

Дошао сам већ мајсторе.

(Преда колач)

Поздравља Вас Грк Ставра, и жели Вам добар апетит.

ЂИРА

Шта је то? Колач? Гле како је ваљан човек, зна да имам гостију – шаље ми леп колач – јеси л' захвалио?

МИША

Јесам, богме.

ЂИРА

Добро си учинио; а где је оно писмо?

МИША

Какво писмо?

ЂИРА

Та оно, што ти је господин Ставра у руке дао, да ми га донесеш.

МИША

Није ми он дао никакво писмо.

ЂИРА

Није ти дао?

МИША

Није богме, него је поручио, да поздравља мајстора, оно ће друго већ он с' Вама свршити.

ЂИРА

(На сѣрах)

Разумем, није смео шегрту поверити – донеће је већ сам – добро је.

(Гласно)

Љубезни гости, сад на страну сваку бригу! В сеј дељ јегоже сотвори Господ – молим послужите се, кумља Арсо, пријатељ Глишо, сека Јуло, молим – возрадујемсја возвеселимсја. У здравље мог возљубљеног чада, моје Анке.

(Пије)

СВИ

Да је Бог поживи!

(Пију)

ЂИРА

Дед' Мишо синко, једно „Многа лета”.

СВИ

Живила, живила, живила/ Многа лета срећна била,/ Многа лета живила,/ Многа лета срећна била/ Наша мала Анчица.

РАЗДЕЛ ДРУГИ

Иста соба

Излаз први

Људи, жене и Влајко

ПРВИ СЕЉАК

Богме рекао ко што му је драго, ја мислим, није право јер мајстор Ћира вели да се је готов у свако доба заклети да је господар Ставри платио.

ДРУГИ СЕЉАК

Та да, али господар Ставра изнесе пред суд мајстор Ћирину облигацију, па вели „Да ми је мајстор Ћира платио, он не би оставио код мене облигацију”.

ТРЕЋИ СЕЉАК

Та мени је мајстор Ћира приповедао све, како се баш догодило. Он, то јест мајстор Ћира, платио је шест стотина форинти, али господар Ставра није имао код себе оно писмено, па је казао мајстор Ћири, да пошље шегрта ш њиме, па ће њему да преда оно писмено. Шегрт оде с њиме, али му господар Ставра место писмена уклопи колач у руке. Та ваљда се опомињете, то је био баш онај дан, кад смо ишли Анки честитати. То је све било само из освете, што му није дао кћер за жену.

ДРУГА СЕЉАНКА

Али што то није казао мајстор Ћира на суду?

ТРЕЋИ СЕЉАК

Исказао је он све то, али тамо треба овоме сваку реч посведочити, али мајстор Ћира није имао сведоцбе; и тако је господар Ставра добио, па сад ће све да му оде у ешкуцију.

СВИ

Сирома! Сирома!

ВЛАЈКО

Браћо, ви сви – како видим – жалите нашег ваљаног и поштеног мајстор Тиру. Ја ћу вам, дакле, једно да препоручим кад се сад почне лицитација, нека не купи нико ништа, тако ћемо да изирамо господар Ставру.

ДРУГИ СЕЉАК

Боме га нећемо, он би се томе још радовао, јер кућу би он 'тео сам да купи, већ је наручио свом калфи да лицитира, како ће је само јефтиније добити.

ДРУГА СЕЉАНКА

А што не лицитира он сам? Што не сме да дође и он овамо! С његовим плесњивим лицем? Стиди се од света већ и сад.

ПРВИ СЕЉАК

Боме се он боји Мише, јер овај, откако је чуо за тај вашар, непрестано обилази око Ставрине куће.

ДРУГА СЕЉАНКА

Тако је, и ја сам га видела; још сам му се и јавила, али ми ништа није одговорио; само су му се очи светлиле, као жеравица.

ДРУГИ СЕЉАК

Боме тешко Грку ако падне у Мишине канце, јер тај ће га рашчупати к'о крпу. Иначе је добар дечко, али кад ко дирне у његовог мајстора, одма' побесни к'о рис, па тај ти онда никога не познаје.

Излаз други

Миша и пређашњи

МИША

*(Раичуџан, засук'о рукаве, прекрстио руке, сјусио љаву, по-
лажано улази и обзире се, после почивне појмул он зоројадно)*

Шта ћете ви ту?

(Приђе њању, седне на сјолицу и подобочи љаву)

ПРВИ СЕЉАК

(Лажано осјалима)

'Ајд'мо браћо, док нас тај није изјурио.

ДРУГИ СЕЉАК

Та нас оволико, ваљда се не бојимо?

ПРВИ СЕЉАК

Бре, доста ће бити ако и једног од нас одалами, знаш како је јак.

МИША

(Продере се и скочи)

Казао сам већ да се чистите одавде.

ПРВИ СЕЉАК

Та но, но, Мишо синко, идемо већ, само се немој срдити. 'Ајдемо
браћо.

(Оду сви осим Влајка)

МИША

(Ојей седне са дивљим изразом)

Само да ми се тог Грка дочепати.

ВЛАЈКО

(Дође најред)

Мишо синко.

МИША

(Продере се на њеџа)

Ко је то?

ВЛАЈКО

Ја сам синко твој тотор... Имам с' тобом да диваним, јер видим да ти сад треба доброг савета.

МИША

Па шта ћете сад?

ВЛАЈКО

Мишо синко, ја видим да ти нешто на зло смишљаш, има већ два дана како те видим, да се око Гркове куће врзеш.

МИША

(Диџне ђесницу)

Само да га укебам!

ВЛАЈКО

Пази да се не увалиш у какву несрећу.

МИША

Ја сам лемешки син, видићу, ко ми заповеда.

ВЛАЈКО

Еј, синко, закон заповеда свима; па онда, видиш, таким начином не би било поможено ни твом мајстору.

МИША

Боме, тако је. 'Одите, дакле, и ја имам да Вам нешто кажем.

ВЛАЈКО

Да чујем синко.

МИША

Дакле то Вам имам да кажем, да ми издате моје право.

ВЛАЈКО

Твоје право?

МИША

Да, да, моју кућу, виноград и моју земљу.

ВЛАЈКО

Мој синко, ја то не смем чинити. Видиш теби треба још две године да постанеш пунољетан, а дотле остаје сермија под туторовом управом.

МИША

Имам ја већ толико памети, колико други од сто година; дакле, Ви треба мени да издате моју сермију.

ВЛАЈКО

Па шта си онда наумио?

МИША

’Оћу да је продам да исплатим мајсторов дуг.

ВЛАЈКО

Мој синко, то не смеш чинити.

МИША

А ко ми заповеда у моме добру?

ВЛАЈКО

После две године, нико, мој синко – али дотле иште суд од мене рачун.

МИША

(Молећи)

Чика Влајко, молим Вас к’о Бога, дајте ми моју сермију. Видите, ако мог мајстора деси каква несрећа, онда...

(Кроз њлач)

Ћу се ја убити!

ВЛАЈКО

Драги мој синко, и ја га жалим од свег срца, али бадава, то ни није слободно чинити. Али но, немојте се бринути; проћи ће и те две године, па ћеш онда моћи помоћи твом мајстору – а дотле ће и он животарити с' нама како се узможе, та цело га село радо има.

МИША

(Јецјући)

Што се ја нисам родио – та што се нисам родио две године раније? Мој слатки мајстор! Сад под старост неће имати ди да се склони. Убио Бог онога, ко је тому свему крив.

ВЛАЈКО

Кукавно момче! Жао ми те је с' твојим мајстором заједно, али све бадава, не могу вам помоћи.

(Оде)

МИША

Еј, да ми се само тога Грка дочепати – неће он томе краја дочекати, све да му је сто живота у оном скоцаном телу.

Излаз трећи

Шпицер и пређашњи

ШПИЦЕР

(Промоли главу)

Ну! Нема никхеге овде? Бхоме има! Дхобре дан, Мише!

МИША

Шта ћеш?

ШПИЦЕР

Сад ће бхидне лицитације, дочле сам да видим, шта има да кхупи.

ШПИЦЕР

(Једнако дерући се искочи кроз њороз)

МИША

’Оди овамо, проклети роде, ако си рад да будеш слеп.

Излаз четврти

Кишбиров, Сѣаврин калфа, њросѣаци и ѡређашњи

КИШБИРОВ

У овој ћемо соби почети лицитацију, тако ми је кмет казао.

МИША

(Врло љуђиђиђо)

Шта ћете?

КИШБИРОВ

Лицитираћемо.

МИША

Сад ћу ја лицитирати вама леђа.

(Зѣраби фордиђиу с обема рукама и снажно машући с њоме залетѣи се на њи’)

КАЛФА

Мишо, шта радиш?

КИШБИРОВ

Беж’мо јер тај ће да нас уцмека.

(Побеђну)

МИША

(У радосѣи изван себе, неђресѣано замахује њо соби)

Овамо, овамо лопови једни, аѣамије, овамо коме је живот додијао. Ја сам Миша Пазарски, онај сиротан што свог мајстора

воли – видићу ко сме дирати у мога мајстора! Овамо коме је омрзао свој живот.

(Сипраином снагом луџа њо соби)

Ето вам ниткови! Ето, на, на... Тако ћете сви проћи од моје руке.

Излаз пети

Анка и пређашњи

АНКА

(Уђе на вратица, сипази Мишу да луџа)

Мишо, шта ти је? Не чујеш, Мишо?

МИША

Овамо ко си да си, да те сместа утрескам.

АНКА

Мишо, Мишо, зар ме не познајеш? Та ја сам Анка!

МИША

Ви сте то, Анка? 'Одите унутра, Вами је слободно.

АНКА

А шта си то малопре радио?

МИША

Ништа, само сам пробао.

АНКА

Шта си пробао?

МИША

Пробао сам, како ћу да утрескам свакога који се усуди у мог мајстора дирати.

АНКА

Мишо, та ваљда ниси наумио противити се?

МИША

Боме сам наумио. Првога, ко метне ногу на праг, так ћу да стањим као најтањи ђон.

АНКА

А ако ког случајно убијеш?

МИША

Не браним.

АНКА

Мишо! Зар си побеснио? Та онда ће те ухватити.

МИША

Не браним ја ни то.

АНКА

Бациће те у тавницу.

МИША

Не браним ја ни то.

АНКА

Али, боме, ако те обесе?

МИША

Не браним ја ни то.

АНКА

Мишо, та шта говориш?

МИША

Имам један живот и једног мајстора, не дам на њега до последње капи крви.

(Ојетѝ окреће фордиѝу с великим беснилом, ѝримичући се Анки)

Нека се чисти одавде коме је живот мио!

АНКА

(Усѝуѝа ѝоѝлашено)

Помагај Боже и Мајко божија! Мишо, шта ти је?

МИША

Не бојте се, Анка, само сам пробао.

АНКА

Та баци без трага ту грдну батину; с њоме се и онако ништа не може помоћи.

МИША

Да с чим ћемо? Реците ми само, учинићу све што желите.

АНКА

(Жалосѝиво)

Не мож' то нико учинити само ја.

МИША

Па шта то може да буде? Реците ми, Анка!

АНКА

Причекаћу још, док ми мати кући дође.

МИША

Па онда?

АНКА

Отишла је спајији да се моли, да се смилује на нашу несрећу, па да нам даде толико новаца, да Грка исплатимо. Кад год шат му се одужимо; а ако друкчије не можемо, а ми ћемо му радити док смо живи.

МИША

А ја ћу добар стојати за мог мајстора. Преписаћу на њега сву сермију.

АНКА

А ако се спајија не усјете на нас смиловати, онда...

МИША

Онда?

АНКА

Гледаћу да помогнем како узмогу.

МИША

А како ћете моћи?

АНКА

Видиш, Мишо, и тако сам ја узрок овој несрећи. Да сам ја била послушала моју матер, сад не би било никакве беде. Све кад би' ја и била несрећна, али би бар моји родитељи били богати. Ја сам дакле смислила, ако не буде друге помоћи, а ја ћу поручити Грку да дође по мене – 'оћу да пођем за њега.

МИША

(Пренерази се, исцусићи фордију из руку, њлачући)
Јао мени! Јао!

АНКА

Шта ти је?

МИША

(Без иједне речи дође до њања, седне на малу столицу, и сакрије образ у руке)

АНКА

Шта ти је Мишо? Та сав си пребледио к'о крпа.

МИША

Не знам ни сам шта ми је. Наједанпут сам добио јаке протисли у прсима.

АНКА

Ваљда те прслук жуљи?

МИША

И, да жуљи та није ни закопчан – од другог чега боли то мене, знам већ од чега!

АНКА

Па од чега?

МИША

Та од тога, што Вас врло жалим – јер знам да нећете бити срећни са оним Грком.

АНКА

Не марим, само да мом оцу не буде никакве беде – а ја и тако нећу дуго живити са њим, умрећу.

(Кроз њлач)

Па ће ме закопати, а кад ме закопају, ти ме зарони земљом, а нико други; посади на мом гробу бокор од дивије руже, рузмарина и жалосну врбу; па онда изиђи ми сваки дан на гроб, знаш? Па онда ми отпевај ону песму што сам је волела слушати, знаш ону „Ој пелен пеленче, моје горко цвеће!/ *С’ тобом че се моји свати нажити, / Кад ме стану тужну до гроба носити*”. Је ли да ћеш ми то учинити, Мишо?

МИША

Не, ја не могу ићи Вашем гробу, јер ја ћу бити пре Вас под земљом.

АНКА

Зар и ти хоћеш да умреш?

МИША

Или ћу умрети, или, ако не узмогу мом мајстору помоћи, а ја идем у катане, па онда...

(Брзо се њочне смејајући)

Гле! Гле! Гле! Шта ми сад паде на ум!

(Скаче од радости)

Анка, не брините се више нема више никакве беде, ја ћу да избавим мога мајстора – збогом!

(Пође)

АНКА

(Заустиавља ја)

Мишо, та куд си нагао?

МИША

Идем у катане.

АНКА

(Викне ућлашено)

Мишо!

МИША

Увек сам слушао – ко од добре воље оде у катане, тај добије много новаца – новац ће ту бити за један сат, па мој мајстор нема никакве беде више. Пуштајте ме да идем.

АНКА

(Поћлашено задржава ја)

Мишо! Мишо! Ти нећеш ићи, ја те не пуштам, зар би ти могао овде оставити мене, хм, 'тесто рећи мога оца?

МИША

Та Ви ћете и онако да се удате.

(Пође)

АНКА

Нећеш ићи. Тато! Слатки тато!

Излаз шести

Ђира и ђирађашињи

ЂИРА

(Ко ме се виђу на лицу ђирађови од ђуђе)

Но, но! Шта вам је децо?

МИША

Мајсторе, Анка 'оће да се уда, да Вам помогне.

АНКА

А Миша 'оће да иде у катане са Вам помогне.

ЂИРА

Ето ви'ш; дакле још има доброга срца људи на свету, који ме воле. Чадо моје возљубљено, 'оди да те притиснем на моје срце.

(Зађрли кћер)

А ако заиста волиш свог оца, то га никад нећеш оставити.

АНКА

Али Миша, он 'оће да иде у катане, да исплати Ваш дуг.

ЂИРА

Боже, сахрани.

АНКА

Али ето он хоће.

ЂИРА

Мишо, синко, пружи десницу да је стиснем с' пријатељском љубављу.

МИША

(Заусиђежући се)

О молим, мајсторе, то би већ исувише било за мене!

ЂИРА

То је највише, што сад још дати могу; све друго одузеше ми неваљали људи! Твоју десницу амо, Мишо, синко.

МИША

О молим, мајсторе, та ја сам само шегрт.

ЂИРА

(Међине руку на Мишину главу)

Човек си, сине мој, а то ће рећи врло много... Човек си... И моје срце налази велико наслажденије у теби, јер ја сам те воспитао за човека; не стиди се, дакле, да стиснеш моју десницу који сам ти некада био добар твој мајстор, а сад – поштен просјак.

МИША

(Плачући сагне се на Ђирину руку)

Мајсторе...

ЂИРА

(Пружи руку кћери)

И ти, кћери моја!

АНКА

(Сагне се на другу руку)

Мој слатки, добри тато.

ЂИРА

Је л' те да ме нећете оставити у мојој невољи?

МИША И АНКА

(Заједно)

Никада, никада!

ЂИРА

Тако, тако!

(После мало ћочивке)

Али шта вам је? Шта сте се оскорбили дечице моја?

МИША

Како да не плачемо кад онај матори угурсуз 'оће све да Вам отме?

ЋИРА

Прођи га се синко, неће се с тим помоћи, – „Непоштено тециво на треће колено не силази”, вели пословица.

МИША

Али ето и Вама ће кућа да оде, а та је поштено стечена, јер Вам је од Вашег оца остала.

ЋИРА

(Са чувсѣвом)

Од мог оца! Истина – тако је, од мог љубезног родитеља!

(Покрије очи, с ѣужом)

Не би' се мењао био с царским двором, а сад ме ево гоне из ње. Ох, неваљали људи.

(Обзире се ѣужно)

Збогом мирни доме моји' мили' родитеља! Мени није дано да у теби умрем.

(Наслони се на ѣрозор)

Овде код овога прозора сеђаше свагда моја добра мати, овде је она шила и крпила за нас, овде ми је често викала, кад сам пузао на ону шљиву...

(Подражавајући)

Ћиро, бре! Море, Ћиро! Куд се пентраш опет? Одма' да си сишао јербо ће те однети андрак! Удри бабо, удри то неваљало дериште! Једанпут сам испао доле, сећам се, како су се онда кукавци поплашили!

МИША

И ја сам неки дан стероа с' ње ону дерлад Каприћеву.

ЋИРА

Прођоше – прођоше та красна времена!

(С ѿрозора ѿриђе сѿолоу, оданде ѿосрћући ѿриђе ѿању и наслони се)

Овде је радио мој добри отац, на овој столици је седио, на овом месту шио – многа кап крвавога зноја и с његовог и с мог чела канула је на овај пањ.

(С ѿродирућом ѿуџом)

У чије ћеш руке доћи? Шта ће од тебе бити?

МИША

(Бришући сузе)

Купиће га чутураши, па ће да праве од њега чутуре; а ову столицу купиће каква стара бака, да на њој краве музе.

ЋИРА

Ова нуштва, овај алат!

Све то бијаше света спомен за мене, што ми од оца мога остаде.

Колико сам се пута уморио радећи овим алатом.

МИША

(Подигне каиш)

Па овај каиш! Кол'ко сте пута њиме уливали науку у мене мај-сторе – а сад ће бити добар за какву просјачку торбу.

ЋИРА

(Брзо скочи с' месѿа у очајању склоји руке над ѓлавом)

Просјак! Просјак! О Боже! Боже! Немој ме оставити!

АНКА

Слатки тато!

(Заџрли ѓа)

Не жалостите се тако, та ту смо ми!... Ми ћемо за Вас да радимо.

ЋИРА

(Стане пред поштом)

Видиш дете моје, овде је изда'нуо мој добри отац, овде ми је дао свој последњи благослов – слатки оче, слатки родитељу мој, благослов твој није се испунио на мени.

АНКА

Слатки тато, Бога ради молим Вас, не плачите! Свака Ваша суза на моје срце пада. Та ја сам свему крива.

(Одвуче га од пошле)

ЋИРА

Не, не, дете моје; ти ниси ничему била крива – неваљали људи, неваљали људи!

(Брише очи)

АНКА

Слатки тато, можда још и не треба да се бринемо; мамица је отишла у спа'илук да моли за нас. Спа'ија је добар човек, многој је сироти већ помогао, можда ће се и на нас смиловати, па нам те новце узајмити.

МИША

А ја ћу добар стајати.

Излаз седми

Перса и Пређађњи, а затим Биров

ПЕРСА

Пропали смо, пропали смо, спа'ија није код куће – тек ће сутра доћи! За нас нема друга спасенија него да идемо у просјаке.

(Седне уморна на столицу и јусићи главу на сто)

ЋИРА

Нека буде Божја воља.

БИРОВ

(Уђе)

Но, госпо мајсторице, какав сте нам добар глас донели? Ја сам причекао с'лицитациом... Јесте л' добили новаца од спа'ије.

ПЕРСА

Уд'рите у добош, нека буде што мора бити.

БИРОВ

Жао ми је, Бога ми, врло – врло ми је жао, али ми је то дужност, па морам чинити.

(Ти'о Анки)

Анка, добро би било, да одведеш оца и матер куд на страну – биће им врло тешко.

АНКА

О'ма', о'ма'!

БИРОВ

(Оде)

АНКА

Слатки тато, 'ајдемо од куће, ту већ и тако немамо шта тражити.

ЋИРА

'Ајдемо, 'ајдемо, дете моје... Али не могу да идем... Немојте ме гонити с'овог места, ох, Боже мој!

АНКА

Слатка мамице, 'ајдемо!

ПЕРСА

(С'очајним беснилом скочи)

Не – ја не идем! Нек' те прати та твоја фаљена памет, с којом си твоју породицу несрећном учинио; али на мене не рачунај више у твоје животу.

ЋИРА

Жено!

ПЕРСА

Иди тамо куда те вија та твоја зла савест, али ја нећу бити твој друг у невољи и у срамоти; нећу никада!

АНКА

Мати! Мати! За име Бога шта радите?

ЋИРА

Жено, жено, шта говориш?

ПЕРСА

Себе си начинио бескућником и пропалицом, мене под моју старост просјакињом, а твоје дете на век несретним. Па сад ја да носим за тобом просјачку торбу, ја да будем због оваковог целом свету на подсме' и поругу. Али тако ме Бог помогао, као што ћу зацело одрицати и то, да сам те кад и познавала.

ЋИРА

(Изван себе)

Жено, тако ти Бога, не терај ме у очајање.

(Напољу се чује добош, чувиши добош, заклопи дланом оба уха и падне на колена)

Јао! Јао мени!

АНКА

(Пријрчи му)

Тато, тато!

МИША

Мајсторе, мајсторе!

ПЕРСА

Овај ти глас звонио у ушима до гроба твога, стари несрећниче! Али мене више не зови својом женом, јер ако ми се кад у животу приближиш, метлом ћу те отерати од себе.

ЋИРА

(У очајању скочи, загушљивим гласом)

Јао доста је, доста је!

(Излејши најбоље)

ПЕРСА

Иди, иди, бадава бежиш, јер те свуда вија та твоја зла савест.

МИША

Мајсторе, мајсторе! Станите само, идем и ја.

(Излејши за њим)

АНКА

Мамице, слатка мамиче, не дирајте у мог бедног оца.

ПЕРСА

Даље ипред моји' очију неблагодарна кћери, убицо твоји' родитеља. Ти си била узрок свему! Чувај се! Јер матерна клетва сугиже непослушну децу.

АНКА

Мамице слатка, ја ћу све учинити, само опрости мени и оцу мом.
О Боже! Зашто сам се и родила на овај свет!

Излаз осми

Један сељак и њређашњи

СЕЉАК

Упомоћ, упомоћ! Одма' ће им крај бити!

АНКА

Мој отац? Шта се збило?

СЕЉАК

Сад малочас видисмо мајстора, излетио из ове собе, блед као смрт, па држ' управо на бунар – пре нег' што га могосмо задржати, скочио је унутра.

АНКА И ПЕРСА

(Заједно)

Јао!

СЕЉАК

Кукаван Миша који је за њим трчао, кад то спази, а он као верни пас за газдом, скочи и он унутра, да га избави, али не може ни сам да се држи у води.

(Оде)

АНКА

Милостиви Боже мој! Мати, мати! Убила си ми оца мога!

ПЕРСА

Милостиви Боже! Нисам 'тела, то нисам 'тела. Мужу мој! Ђиро! Снага ме оставља.

(Сћројошића се)

(Завеса пада)

РАЗДЕЛ ТРЕЋИ

Соба у спаилуку; улазак на среди; враћа с' обе стране; напред с' десна сто, неколико столица, види се да је чељадска соба.

Излаз први

Ђира лежи на постољу са завесама, на сред собе чело ногу клече Миша и Анка подаље једно од друго и моле се Богу, више људи и жена.

ПРВА ЖЕНА

Сирома', сирома' мајстор Ђира, боме није било поштенијег човека у свом селу.

ПРВИ СЕЉАК

И то га је жена у сукоб оправила.

ДРУГА ЖЕНА

Али Бога ти кумо, како је доспео сирома' покојник у спајински двор?

ПРВА ЖЕНА

Па баш у онај ма', кад извадише њега и Мишу из бунара, баш у тај пар дође с' пута и наш спа'ија, и кад је чуо, шта се догодило, и да је код једног мајстора лицитација, а он заповеди да обадва утопљеника овамо у двор донесу, јер онда смо још сви мислили, да је и Миша мртав. Спа'ија о'ма пошље по доктора у варош; али га нису нашли код куће, а дотле су Мишу трли, па је дошао к' себи, а кукаван мајстор ост'о је мртав. Сад веле, да ће га спа'ија о свом трошку саранити.

СВИ

Бог га благословио!

Излаз други

Пандур и ђређашњи

ПАНДУР

Е људи и жене, сад идите кући, ево иде овамо спа'ија с доктором, који баш овај час дође. До два сата биће укоп, па дођите онда, делиће се и свеће; а после укопа биће и даћа.

СВИ

Доћи ћемо, доћи ћемо.
(Оду)

ПАНДУР

Ово двоје...

(На Мишу и Анку)

Нећу ни да терам. Знам ионако, да не би отишли. Сад идем да јавим спа'ији да никога нема овде.

(Оде)

МИША

(После њочивке)

Анка, ваљда ће Вам бити тврдо под коленима; да скинем прслук па да на њему клечите.

АНКА

Мани се Мишо; ја бољег места нисам ни заслужила!

МИША

Како да нисте? Та Ви нисте криви ничему.

АНКА

Да сам послушала матер моју не би ми данас отац мртав лежао, нит' би ми мати тако болна била. Излечи је, Створитељу благи! Ја ћу да се удам за Грка, само да не останем сасвим сироче.

МИША

Добро ћете учинити, Анка. А ја ћу да скочим у бунар још један-пут, али онда, кад ме неће нико видети, бар ме неће жива извући.

АНКА

Не говори тако Мишо, молим те, видиш да сам ионако болна преболна.

МИША

Боме од мене нисте болеснији.

АНКА

А шта теби може фалити?

МИША

Не знам, тако лупа овде изнутра, као да би ме ко муштвом ударао по ребрима. Ја све мислим, да је то отуда, што се врло бринем, јер сад већ морам и за Вама да тужим, јер ако се удате за Грка бићете несрећни кроз цели Ваш век.

АНКА

Не браним – у невољи тек не могу оставити моју матер.

МИША

Та зато се још не морате за њега удати.

(Почивка)

Чујте Анка, ја сам нешто смислио, ако Вас не би' тим увредио
(На коленима примиче се Анки)

АНКА

А шта си то смислио, Мишо?

МИША

Чујте Анка, ја имам своју поштену кућицу, имам један вртаљ винограда, имам по сесије земље, па – па ја сам смислио, да ја то на Вас препишем и на Вашу мамицу – па онда Ви то уживајте у здрављу и у миру.

АНКА

А шта ће теби да остане?

МИША

Ја – ја ћу да идем.

АНКА

Куда?

МИША

(Слеже раменима жалосно)

То још ни сам не знам – идем ма куд у бели свет.

АНКА

Па зар би нас могао оставити у нашој великј жалости? Зар си тако каменита срца спреам нас?

(Плачући)

Но, Мишо, томе се од тебе не би' надала.

МИША

Па шта да радим?

АНКА

Не треба ми ни твоја кућа, ни земља, можеш ићи и сам с милим Богом, и тако нас никад волео ниси.

МИША

Нисам вас волео? Сад већ на ово не знам шта да одговорим!

АНКА

И боље је да не одговорите ништа.

МИША

(Види се да дубоко мисли, ближе се љрмиче Анки)

Чујте, Анка, нешто сам смислио.

АНКА

Шта ме се тиче?

МИША

То сам смислио, та зато се можемо ми сви сместити у оној кући – истина мала је али добри се људи могу сместити и у ора'овој љуски, говорио је мој мајстор. Ја се разумевам у занату – пре неки дан ја сам скројио наглавке и за господина Попу, ја ћу већ живити од мога заната, а оно друго нека је ваше.

АНКА

А шта би свет на то рекао? Још би ме на глас изнели.

МИША

И то је истина!

(Миша се нагиње да мисли, ња се ојетѝ примиче Анки)

Чујте, Анка, нешто сам смислио!

АНКА

Шта?

МИША

Та то сам смислио, да – да, али, забога, човек мисли свашта у овако време.

АНКА

Па шта си смислио?

МИША

Бојим се и казати.

АНКА

Зар је то тако зло?

МИША

Боме није зло – кад се тако узме, само сам то смислио, да сам ја лемешки син.

АНКА

Па то знамо већ одавна.

МИША

Па онда ја имам кућу.

АНКА

И то знамо.

МИША

И по сесије земље и виноград, и мој занат.

АНКА

Дакле то си смислио?

МИША

Дакле то сам смислио – ако Ви баш 'оћете ја – не браним, ја ћу и то учинити, да – да ћу Вас узети за жену; али само за Вашу љубав.

АНКА

(Жалосљиво)

За моју љубав немој да квариш твоју срећу.

МИША

Премда знам, и то добро, да би се Ви мене стидили.

АНКА

Ил' би се ти стидио мене, је ли?

МИША

Боме се ја Вас не би стидио, премда ме не волете.

АНКА

(Брзо)

А откуд ти то знаш?

МИША

Та Ви ми нисте никада казали да ме волете.

АНКА

Ниси ме никад ни питао.

МИША

Ал' кад би' Вас сад упитао, знам да ми не би ни сад казали.

АНКА

(Збуњено)

А што да ти кажем, кад знаш већ и без тога.

МИША

(Види се да је већ заборавио на њо)

Дакле зацело?

АНКА

(Заборавила њузу)

Па зацело.

МИША

Али не смете на то рећи „Бога ми”!

АНКА

Смем баш и зато.

МИША

Па реците!

АНКА

Бога ми! Ето Вам! Али ти не смеш рећи.

МИША

Смем боме и ја – „Бога ми”!

АНКА

(Усмијане)

Јао Мишо, шта говоримо ми ту, да нас чује когод.

МИША

(Усїиане)

Чујте Анка, сад ми срце још већма лупа него пре.

АНКА

Тако исто и моје.

МИША

Дакле ћете заиста да пођете за мене?

АНКА

Само ако ми отац допусти.

МИША

Мајстор, та да – то је питање шта ће он на то...

(Окрене се од ње жалосїиво и сїази кревет)

Јао мени!

АНКА

Шта ти је?

МИША

Мој слатки мајстор онде мртав лежи.

(Заједно њлачу)

Излаз трећи

Сїа'ија, докїрор, њандур и њређаињи

СПА'ИЈА

Ови кукавци још једнако плачу?

ПАНДУР

Нисам их могао од покојног раставити милостиви господине!

СПА'ИЈА

И није нужно – нека исплачу тугу своју.

ДОКТОР

Ко су то?

СПА'ИЈА

Једно му је књи, а оно му је био калфа – он га је од'ранио, то Вам је један екземплар од верности, прави драги камен у грудви блата.

ДОКТОР

Жао ми је што нисам могао пре доћи, можда би се онда још могло помоћи.

СПА'ИЈА

Не верујем... Мајстор је био већ мртав кад су га извукли, а на овом дечку још је било знака од живота, дао сам га трти – па је дошао к' себи, и жена му је болесна, овај велики стра' сасвим је савладао, будите тако добри да и њу посетите и она лежи ту у мом двору – а сад мислим да визитирати мртваца, и да издате о њему Ваш визум репертум.

ДОКТОР

Али овде пред ћерком не би рад да започнем.

СПА'ИЈА

(За себе)

Да, да, треба је штедити сироту.

(Анки)

Драго моје дете, матери ти је зло, па би волела да се око ње налазиш – више пута је већ питала за тебе, иди дете моје, остани малко код ње.

АНКА

Отац ми је мртав, а мати на умору! О Боже, ала сам несрећна.

(Оде)

ДОКТОР

Но, синко, иди и ти мало на страну.

МИША

Ја не идем, не идем. Ја мог мајстора не остављам, пре ћу умрети.

ПАНДУР

Боме, милостиви господине, овога ни са шест волова не одвукосмо одавде.

ДОКТОР

Ајд' дакле остани, али да си миран био то ти кажем.

МИША

Ту ћу да клечим код његови' ногу, па да се молим Богу.

ДОКТОР

(Развуче завесу)

Како ми се чини, морао се у падању јако угрувати, можда у главу.

(Пиша га по глави)

Хм! Шта је то? Чудновато, на моју душу.

СПА'ИЈА

Шта то, шта сте нашли?

ДОКТОР

О'ма' ћемо, о'ма' ћемо! Та ако се не варам...

(Тури руку под 'аљину Ђирину к срцу)

На моју душу, тако је! Овај човек је жив.

СПА'ИЈА

Жив!

МИША

(Као бесомучан скочи, полећи к постољима и сипрашно заурла)

Мајсторе, мајсторе!

*(Зграби Биру, посади ђа и почне држајти, промуклим гласом ви-
че)*

Мајсторе! Јао Боже мој, та устаните брзо, мајсторе, слатки мај-
сторе!

ДОКТОР

Човече, шта ти је? Та не урлај! Не дрмај га тако ти Бога; та
одвучите одавде ову суклату!

СПА'ИЈА

(Пандуру)

Одвучи га одавде.

МИША

Ја сам то, ја, Ваш Миша – сломио сам муштву... Устаните, па ме
онда избијте, мајсторе!

ПАНДУР

(Силом одвуче Мишу)

'Оди овамо, та 'оди већ једанпут, шта то чиниш?

МИША

(С великим најором оћима се)

Не дам ја мога мајстора – 'оће мога мајстора жива да саране –
убице, убице, упомоћ!

СПА'ИЈА

(Ухвајти Мишу с друге сћране и одвуче ђа најред)

Забога, човече, дођи к себи. Та овако ћеш истрести из њега и оно
мало душе, ако још има у њему! Господин ће ти га оживити, али
само ако миран будеш, друкчије ће остати мртав.

МИША

(Нагло се смири, али му јако дршће и глас и цело тело)

Нећу викати.

(Оћеш викне)

Али, мајсторе, требало би да се кроје наглавци за господара Настића, а Ви се још не будите! Ја ћу се милити Богу шта оно треба да се сад моли? Али кад ми ништа не пада на памет.

ДОКТОР

(Који је за цело ово време Ђирино чело ѿрео, а каиѿкад му сѿа-колце ѿод нос држао)

Миче се, већ почиње к' себи долазити, он је жив.

МИША

(Исѿирѿне се из ѿандурове руке, оѿеѿи ѿриѿирчи к ѿосѿељи и већ у ѿола исѿрављеноѿ Ђиру зѿраби и донесе најред)

Ево га, ево мог мајстора – немојте више да умирате... Пре ћу ја да легнем у сандук.

ЂИРА

Мишо, синко, шта радиш ти то са мном?

МИША

(У радосѿи врло дрекне и ѿоскочивши уѿусѿи Ђиру, који ѿадне)

ПАНДУР

(Задржи Ђиру да не ѿадне)

МИША

Познао ме! Познао ме! Виват! Живио! Ја се зовем Миша Парзски! Нема укола, нема смрти!

(Скаче вичући и ѿевајући)

Мој се мајстор придиг'о, сад на страну сва брига, сад сам вес'о до Бога, шта се тиче то кога?

(Од јакоѿ скакања и ѿревелике радосѿи ѿехово иѿрање ѿрелази ѿри крају у неко ѿрчевиѿио ѿрзање, а ѿесма ѿрелази као у неко сѿењање, докле најѿосле сѿройошѿа се на земљу)

СПА'ИЈА

А шта је то?

ДОКТОР

(Који је Ђиру дворио, окрене се Миши)

Велика радост га је потресла, сад ће он одма' доћи к себи, идите ви само мало натраг, мајстор Ђиро, да не спази Вас првог, кад се пробуди!

ПАНДУР

(Поведе Ђиру најпраг и посади га)

ДОКТОР

(Држи сјакоце Миши под нос)

МИША

(Лежи најпре изван себе, али му се удови мало по мало почињу весело мицајти, зајим почне пређаињу јесму јевати, али само кроз зубе, зајим кине, ошвори очи и седне, јосле мале јаузе славим јласом)

Шта би то са мном?

ДОКТОР

Шта ти је, синко?

МИША

Не знам – добио сам несвестицу, или – па онда сам сањао...

(Трљајући чело)

Шта сам оно сањао?

СПА'ИЈА

Да је твој мајстор жив! Али то није сан мој синко, он је жив, заиста жив!

МИША

(Дахнући)

'Ди? 'Ди? 'Ди је, ' ди је?

СПА'ИЈА

Гледни само овамо, само му се немој тако јако радовати!

СПА'ИЈА И ПАНДУР

(Доведу Мишу најред)

МИША

(Сѣазивши Ђиру најло скочи и залегши се на њега)
Мајсторе!

ДОКТОР

(Сѣане ѿред њега и задржи га)

Лагано, лагано синко, није ти још слободно онамо, та да га сад оваквог загриш, истискао би из њега и оно мало живота...

(Пандуру)

Буди миран.

ПАНДУР

(Сѣане ѿред Мишу и не да му)

МИША

(Нејресѣано ѿокушава да се ѿриближи)

Мајсторе, ништа се не бојте – не бојте се ништа! Ја сам ту, ја, ваш Миша – не дам Вас, извући ћу Вас из воде ма колико пута, не бојте се – само не скочите више унутра!

СПА'ИЈА

Миран буди, кад ти кажемо, иначе ћемо те о'ма извести напоље.

МИША

(Ућући али све једнако ѿражи очима Ђиру и све 'оће к њему, а ѿандур му не да)

ДОКТОР

Како се осећате, мајстор Ђиро?

ЂИРА

Осећам, као да имам у моме стомаку зјело великокачество воде.

МИША

Боме сте је се и сувише напили, мајсторе.

ЋИРА

Не могу да поњам – шта се то са мном случило.

МИША

Па пали смо у бунар, па су нас извукли.

ЋИРА

(После мале њочивке)

Знам, знам, сад већ све знам... Грк Ставра... Моја жена... Моја кућа...

СПА'ИЈА

Еј, еј, мајстор Ћиро! Како сте могли бити тако малодушни?

ЋИРА

Пао сам у очајање због злоковарства човеческаго.

СПА'ИЈА

Па сте само себе 'тели да упропастите! А зашто се нисте на мене обратили? Та ја би' вам дао у зајам, колико би вам требало, да ону тврдицу исплатите.

ЋИРА

Платио сам ја њему, молим понизно – ваистину сам му платио.

СПА'ИЈА

Можда се не опомињете добро мајстор Ћиро.

ЋИРА

(Побожно)

Заклињем се оним Богом, који се сад смиловао на мој живот – платио сам му.

СПА'ИЈА

(Нейовольно)

То је већ страшно! Дакле онај матори угурсуз заиста из зле намере 'тео да упропасти ове кукавне људе?

ЋИРА

Зато што му нисам 'тео дати моју кћер за жену.

СПА'ИЈА

Да нечувена неваљалства!

(Докљору)

Шта би Ви саветовали, како би се могла ова ствар испитати из оног маторог лика?

ДОКТОР

Не верујем, да ће се моћи наћи какав сходни начин.

МИША

Бре, знам ја како би се могао натерати да призна.

СПА'ИЈА

Батином, синко, је ли?

МИША

Не, не би ни то шкодило, али ја знам што је још боље.

СПА'ИЈА

Но, шта би то било?

МИША

Кад би мој мајстор изашао пред њега као вампир, у оном стра'у, све би признао.

СПА'ИЈА

(Насмеја се)

Красна мисао.

ДОКТОР

Бога ми, то не би било зло.

СПА'ИЈА

Ова мисао може нас довести до цели. Ах, како би то дивно било, мрежом савести уловити ту матору лисицу. Али како? На какав начин то да удесимо? То још не знам – ту треба мало времена!

ДОКТОР

Прво је наравно то, да нико не дозна да је мајстор оживио.

СПА'ИЈА

Да, да!

(Пандуру)

Закључај врата!

ПАНДУР

(Закључа с' резом врати)

СПА'ИЈА

Укоп треба још данас сврши.

ДОКТОР

’Ди ће да се са’рани?

СПА'ИЈА

Ја сам дао ископати гроб у својој башти, тамо у крај баре под онима жалосним врбама.

ДОКТОР

Тим боље, тако бар није ништа на путу, да се празан сандук укопа.

СПА'ИЈА

Добро је, добро, али почем?

ДОКТОР

Измислићемо ми већ штогод.

ПАНДУР

(Гледајући кроз прозор)

Милостиви господине! Многи се гласови чују са дворишта, зацело су дошли на укуп.

СПА'ИЈА

Сад брзо – као што сам спазио, сандук је овде у другој соби.

(Показује на средња вратица)

Закујте га – разумеш ме – али у собу не пуштајте никога.

ПАНДУР

Разумем, милостиви господине! Метнућемо што тешко у сандук, да не осете.

СПА'ИЈА

Тако, тако, али Јоване, да ниси ником ни речи, иначе ћеш још данас да свучеш твоју либерију.

(Пандур оде на средња вратица)

ДОКТОР

А шта ћемо да радимо, с овим дечаком овде? Тај неће моћи издржати да нас не ода.

СПА'ИЈА

Њега ћу да затворим у ову коморицу овде заједно с његови мајстором.

(Ђири) Дакле, господар Ђиро, Ви ћете бити у овој коморици...

(Показује на десно)

Док не прође укуп – а кад се у дворишту разналоже, онда ћу Вас ослободити.

Излаз четврти

Пандур (враџи се) и пређашњи

ЂИРА

Водем и у коморици, него у мртвачком ковчегу.

СПА'ИЈА

А ти, Мишо, ти ћеш ту да чуваш твога мајстора.

(Пандуру)

Ако ко упита за Мишу, рећи ћеш да је нестао, не зна се куда.

(Миши)

А ти се мирно владај иначе...

ЂИРА

Изволите га само мени поверити... Ја ћу га већ ућуткати каишем.

СПА'ИЈА

'Ајдемо пријатељу, да дотле заговарамо народ, док ови овде све посвршавају. Јоване, закључај их у ову коморицу, па онда извуци кључ напоље.

ПАНДУР

Разумем, милостиви господине.

СПАИЈА И ДОКТОР

(Оду на средња враџа)

ПАНДУР

(Најпре оде за њима, па онда се враџи, ошвори враџа од коморице; Ђири)

Изволевајте унутра!

ЂИРА

Ипак је то лепа ствар, кад ко доживи свој погреб.

(Улази)

ПАНДУР

’Ајде сад и ти, газда Мишо!

МИША

(Пева њређашњу њесму и никако да се даде увесити у коморицу, неће коморици ни да се окрене)

ПАНДУР

(Док Миша њева, све једнако ѓа ѓура у коморицу)

ЋИРА

(Видећи ишја ови раде, врашји се са ошлеишеном марамом и живо мазне Мишу њо леђима)

МИША

(Скочи у коморицу, за њим уђе и Ћира, а ѡандур закључа врашја)

(Завеса пада)

Излаз пети

Промена – сја’инска кућа, врашја у дну у среди, и с десна, у дну с лева ѡри сшологице и сшю; једна сшололица на среди али ближе десним врашјима, један мали сшю сасвим најред с десна; иначе ѡразна соба.

Сја’ија, докшор и ѡандур

СПА’ИЈА

Је ли већ све у реду?

ПАНДУР

Као што сте заповедили, милостиви господине.

СПА’ИЈА

Је ли мајстор већ готов?

ПАНДУР

Јесте, и тако изгледа, да сам се и сам од њега поплашио.

СПА'ИЈА

А његов шегрт?

ПАНДУР

Тај је увек поред њега – не може ји човек раставити.

СПА'ИЈА

Немој га дирати. Док је онде, дотле нас неће ни издати. А је л' још сав народ на даћи?

ПАНДУР

Још се не разилазе.

СПА'ИЈА

А јеси л' био код Грка?

ПАНДУР

Био сам.

СПА'ИЈА

Пак?

ПАНДУР

Није 'тео доћи, изговарао се свакојако. Али кад сам му казао, да га милостиви господин не зове на даћу, него обашка к себи, и то највише зато, да га не би ко год од народа напастовао, онда је лепо зафалио милостивом господину на доброти, па је онда поручио да ће доћи с Вашим допуштењем.

СПА'ИЈА

Донеси вина.

ПАНДУР

Разумем.

(Оде)

СПА'ИЈА

Не би дао за много, да нам план испадне за руком.

ДОКТОР

Сцена би заиста занимљива била, то стоји.

СПА'ИЈА

Само треба да пазимо да како не издамо, кроз смеј или други који знак.

ДОКТОР

А, Боже сачувај!

Излаз шести

Пандур, за њим Ставра а, доцније Ђира, и пређашњи

ПАНДУР

Грк Ставра је ту.

СПА'ИЈА

А! Ту је – може ући.

(Пандур оде)

Но сад нам буди у помоћи притворност.

СТАВРА

(Дође)

Слуга сам најпонижнији, господине милостиви – изволели сте, милостиви, допустити.

СПА'ИЈА

Био сам тако слободан да Вас позовем, мој драги Ставра, а мило ми је што сте ми дошли.

СТАВРА

Па шта изволите заповедати с меном?

СПА'ИЈА

Ништа – сасвим ништа. Али чувши за несрећни случај, који се између Вас и покојника мајстор Ђире догодио...

СТАВРА

Жалосни случај, што лежи као тешки камен на мом срцу, макар да ја нисум узрок. Али да сум само знао, да кје тако што да изађе на њега, ја би сум пустио и моји новци, нека све пропадне.

СПА'ИЈА

То, боме, не бисте паметно учинили, мој драги Ставра; ко је дужан – нека плати. Тога ради нека је мирна Ваша савест кир Ставра!

СТАВРА

Јесте милостиви господине; али тај неваљали свет, што измишља сваку лаж на мене.

СПА'ИЈА

Е шта Вас је брига. Ја сам Вас баш због тога ради и звао овамо кир Ставра, да не будете ноћас код куће, а мог пандура сам наместио, да чува стражу пред Вашом кућом, јер чујем да неки Ваши противници 'оће да Вам полупају прозоре.

СТАВРА

Неваљали људи! А са сваким сум добра чинио.

СПА'ИЈА

А код мене има их и тако на даћи, па помислим у себи, може се који мало налити па Вас напаствовати, зато ће боље бити, да ноћас останете ту код мене, шат' како прекратимо време. И господин доктор ће остати овде, а и иначе је већ доста касно, ту ће бити већ скоро и поноћ. Одите овамо. Дај дагонимо време картањем. Шта играте најрадије, кир Ставра?

СТАВРА

Знам се играти дарока.

СПА'ИЈА

Добро, е дакле господине докторе, да се латимо посла.

*(Поседају; сја'ија леђи окренути враицима с десна, њему преко
јуија Сјавра, а између њих доктор)*

Ја ћу први да делим, стотина, крајцара. Па онда пазите кир Став-
ра. Да вам не у'ватим пагата.

(Међуцим је поделио карџе)

(Пауза)

ДОКТОР

Три.

СПА'ИЈА

А, господин доктор 'оће да добије – изволите!

(Сјаври даде)

Опомиње те л' се још кир Ставра кад сам био мали. Једанпут мал'
се нисам удавуи.

(Играју се)

СТАВРА

Секјам се, мој калфа Вас је извукао напоље.

СПА'ИЈА

Да, да, како се оно звао?

СТАВРА

Бога ми, то сум заборавио.

СПА'ИЈА

Но свеједно – дај да се напијемо – у Ваше здравље – хе, Јоване!

ПАНДУР

(Улази с бокалом и три чаше на њослужавнику)

Заповедајте.

СПА'ИЈА

Дед', сипај!

ПАНДУР

(Сиша и служи)

СТАВРА

Благодарим, благодарим, данас сум пио више него обично... Само да заборавим тај несрејекни случај!

СПА'ИЈА

Али бар још једну чашицу мени за љубав!

(Куцају се)

Премда ја ни сам не знам шта ми је данас, тако ми се нешто кожа јежи, као да би се имао бојати нечега. Шта то значи господине докторе?

ДОКТОР

И сам се тако нешто осећам, па онда не знам. Овде има онако некакве мртвачке воње.

СПА'ИЈА

Имате право, и ја осећам онако некакву мртвачку воњу, па зато ме тако пролази језа. Јоване сипај!

СТАВРА

Молим и ја једну чашу, јер и ја се некако чудно осећам.

(Пије)

СПА'ИЈА

Али 'ајде да даље играмо.

(Играју)

Чисто ме мрзи што сам тог мртвог чизмара дао донети у моју кућу, најпосле још се може и повампити.

СТАВРА

Повампирити?

СПА'ИЈА

Бојите л' се ви вампира?

СТАВРА

Ја – ја се не бојим – али зато нејем да се шалим са њима.

ДОКТОР

Имате право господар Ставра – у природи има тајни ствари, које ми људи не познамо; а да има духова, вампира и аветиња, то се и у најновије доба мицањем столова потпуно засведочило.

СТАВРА

Засведочило? Молим за једну чашицу вина! Не знам, али и ја осекјам неку језу по целом телу.

СПА'ИЈА

Исто тако као и ја. Служи Јоване!

СТАВРА

(Пије, малко се већ ђознаје на њему вино, сад усиљавајући се)
Али зар се нејемо играти даље? Ко ишће?

СПА'ИЈА

Господин доктор! Молим господине докторе.

ДОКТОР

(Сањиво)

Па онда заборавимо вампире и мртве, и тако ји више не оживисмо!

(Избија ђоноћ)

СПА'ИЈА

Тако да, заборавимо ји! Гле, управо поноћ! Сад иду вампири! Де, пијмо за њихов мирни покој – вина Јоване!

(Овај служи)

Куцните се са мном кир Ставра!

(Узме чашу)

Дакле да Бог упокоји мајстор Ђиру.

СТАВРА

Да га Бог упокоји
(*’Оће да њије*)

ЋИРА

(*Из собе с десна брзо изађе у мртвачком покривачу, сјане на
сред собе и њрећи Сјаври*)

СТАВРА

(*Дрекне*)
Јао мени!
(*Скочи брзо*)

ЋИРА

(*Брзо се враћи у собу*)

СПА’ИЈА

Шта Вам је?

ДОКТОР

За име Бога!

СТАВРА

Шта је то било сад овде?
(*Показује*)

СПА’ИЈА

’Ди?
(*Обзире се*)

СТАВРА

Овде, овде!
(*Показује*)

СПА’ИЈА

(*Обзирући се*)

Овде није било ништа. А зар сте ви видели штогод кир Ставра?

СТАВРА

(Бришући чело; усиљено)

Не, не, само сенка, само се тако учинило.

СПА'ИЈА

Гле како дркће сав! Напијте се! Сипај Јоване! Пијмо једну мрт-
вима у здравље.

СТАВРА

Не, не, на то некју да пијем, некју, некју!

СПА'ИЈА

Који бес, та ваљда ји се не бојите?

СТАВРА

Бојати?! Не, не бојим се – али ипак...

(Гледа најирађ)

Можда и тако може бити.

ЋИРА

*(Док се Сѿавра окренуо, оѿеѿи је изишао и сео на сѿиолицу на сред
собе)*

СПА'ИЈА

Али шта се обзирете тако често?

СТАВРА

(Окрене се и сѿази Ћиру)

Јао мени!

(Ћији и 'оће да беђа)

СПА'ИЈА

Шта – шта Вам је? Шта Вас је опет снашло?

СТАВРА

(Дркће као ѿруѿи, ѿоказујући на Ћиру)

Ено тамо, тамо; тамо!

СПА'ИЈА И ДОКТОР

(Заједно)

Али ко је тамо?

СТАВРА

Вампир! Јао мени – ено тамо седи на столици!

СПА'ИЈА

Еј, еј, шта Ви ту бунацате кир Ставра? На овој столици? Та овде нема никога!

(Оде к' сѣолици и оѣиѣа рукама Ђиру)

Али забога ко и да буде на овој столици? Вама се привиђа којешта ђир Ставра! 'Одите овамо, и уверите се сами да овде нема ништа.

ДОКТОР

Да, да, дођите к' себи јер овак'о бунило може вам и памет пореметити.

СТАВРА

Памет!

ДОКТОР

Наравно! 'Одите и уверите се да онде ништа нема.

(У'ваѣи Сѣавру за друђу руку и вуку ѓа силом к сѣолици)

ЂИРА

(Кад су већ сасвим близу, брзо усѣане, раишири руке као да би Сѣавру 'ѣео да зађрили)

СТАВРА

(Кођа су силом вукли, како Ђира усѣане, дрекне сѣравично, оѣир-ѣне се и ѣобеђне на сѣаро месѣо)

Ајао! Тамо је, тамо је, тамо је!

СПА'ИЈА

Чудна ствар заиста. Господин докторе, шта је нашем кукавном кир Ставри?

ДОКТОР

Мени се чини да је то грижа савести, од које ако се не ослободи, он ће за час – два полудити занавек.

СТАВРА

Полудити? Не, не, не, ја некју да полудим, све кју да исповедим, само ми помозите, само ме избавите од оно страшило што ме гони.

(Показује)

СПА'ИЈА

Дакле нам исповедите шта Вам је на срцу тешко.

СТАВРА

Исповедикју све, исповедикју!

(Покрије очи, а Ђира, међу њим, оде у дружу собу)

О Боже, не ме остави, о Боже, помози ми! Јесте, ја кју да исповедим; ја сам био неваљао човек, мајстор Кјиро је невино страд'о, он је мени платио дуг, али ја да му си осветим – ох, али ја ипак нисам 'тео да се убије; тако неваљао нисум био – сад све знате.

(Очајно)

Господин доктор, избавите ме да не полудим.

СПА'ИЈА

(На сѝрани)

А дакле си долијао!

ДОКТОР

Помоћи ћемо Вам, господар Ставра, помоћи ћемо Вам.

СТАВРА

Поручите господину попа нека се моли Богу за мене.

СПА'ИЈА

О'ма' ћу послати по њега.

ДОКТОР

Али пре свега да обрадујемо с' овом добром новином покојникову кћер, жену и познанике.

(Пандуру)

Зовни 'дер брже овамо оне госте што су на даћи, а и мајстор Ђирину кћер и жену; ако је болесна, нек' доже како може. Њима мо'ш казати шта је у ствари, али другима – не! Разумеш? Нека им дође мало изненада.

(Пандур оде)

СТАВРА

Молим покорно, милостиви господин спаија, немојте да се каже људ'ма шта се догодило; они кје ме исеку к'о репу ил' кје ме утку к'о биберу.

СПА'ИЈА

Будите мирни, неће вам ништа бити ја добар стојим.

ПАНДУР

(С'оља)

Овамо, овамо, овде је милостиви господин.

СПАИЈА

А, ево ји.

(За себе)

Сад ће тек бити весеља!

СТАВРА

Ево ји, сад ће бити крај мом животу.

Излаз седми

Људи, жене и пређашњи

СПА'ИЈА

Овамо, браћо, овамо!

ПРВИ СЕЉАК

Шта заповедате, милостиви господине?

СПА'ИЈА

Имам да вам једну добру новину кажем. Ево господар Ставра овде, који на свом срцу носи мајстор Ђирину смрт, наумио је његову сермију двоструко вратити и надокнадити.

ПРВИ СЕЉАК

То је требало да је пре учинио, а сад је већ доцкан.

ДРУГИ СЕЉАК

Отерао је у гроб онога поштеног човека, кога сви жалимо као рођеног оца ил' брата.

СВИ

Тако је!

ЂИРА

(Из десне собе брзо искочи у мртвачком руву)

Захваљујем, захваљујем, драга браћо!

СВИ

(Осим сја'ије и докѿора са сѿрашном дреком и циком ѿсакривају се којекуд)

СПА'ИЈА

Не бојте се, људи!

(У'ваѿи Ђиру за руку)

Наш поштени мајстор Ђира није умро, хвала Богу, изненада је васкрснуо, а ми смо празан сандук упопали.

СВИ И СТАВРА

Заиста!

СПА'ИЈА

Ко не верује, нека, ево, види у његовој правој кожи.

(Скине с Ђире ѿкров)

СВИ

Хвала Богу!

(Рукују се с њим)

Израз осми

Миша, Анка, Перса и Пређашњи

МИША

Ево га, ко не верује, нека га опипа па онда нека виче „Живио”!

АНКА

(Зајрли оца)

Тато, слатки тато! 'Оћете л' ми опростити?

ЋИРА

А шта имамја теби да опростим, чадо возљубљено?

(Перси)

Супружнице моја! Зар само ти нећеш да се радујеш са радоснима?

ПЕРСА

(Која је сва дркћући мало подале сјајала, приближи му се с обореним очима)

ЋИРА

(Сјаври)

А Ви, драги господар Ставра, зар нећете да ми пружите пријатељску Вашу десницу?

СТАВРА

Нисум је заслужио, Ви ми нејдете мојји никада опростити.

ПЕРСА

Ни мени! Ни мени! Не мож' опростити никад.

ЋИРА

(У'ваћи Сѣаврину и Персину руку и доведе ји најред)
 Но, но, јесте ли се већ молили Богу, љубезњејши моји?

СТАВРА И ПЕРСА

Јесмо!

ЋИРА

Вид'те па ипак сте заборавили оне речи из молитве...
(Скромно склоји руке и с њо̑гледом небу окренуѣим)
 „И остави нам дулги нашја, јакоже и ми остављајем должником нашим”. Драги мој господар Ставра!
(Пружи му руку)
 Буди свима опроштено!
(Окрене се Перси)
 Супружнице моја, моја драга зла жено! Овамо на моје срце, та ја те волим.

СТАВРА И ПЕРСА

(Падну му на ѓруди)

ЋИРА

Тако, тако! Буд'мо сви добри и поштени људи! Па онда нема више беде на свету.

СПА'ИЈА

Господар Ставрино дело заслужио би и озбиљнију каштигу, али кад му мајстор Ћира прашта, онда нећу ни ја да будем гори хришћанин – дакле, и ја ћу да ствар прећутим.

СТАВРА

Али ја окју сам себе да каштигујем, ја кју да све повратим мајстор Кјири дупловано, а осим тога окји да дам на свету цркву петсто форинти. Једну хиљаду форинти, молим да господин спаија опредјели на што кје да иде.

СПА'ИЈА

'Ајде да ту хиљаду форинти дате Миши што је мајстор Ћири
избавио живот.

СТАВРА

У име Божије, нека иде на то веледушно цјел! И сад, бракјо,
молим свакога за опроштење; види Бог моју душу да нисам желио
смрт нашему брату Кјири.

СВИ

Да ти је просто.
(*Рукују се с њим*)

МИША

Мајсторе! А оћете л' мени опростити?

ЋИРА

А зашто, Мишо, синко?

МИША

Та док сте били мртви, мајсторе, дотле сам се ја заљубио у Анку.

ЋИРА

Аао, орјатине један! Мајко, 'ди је тај каиш?

СПА'ИЈА

Штета би била да дирате тог поштеног момка, мајстор Ћиро!
Бољу срећу не можете ни желити вашој кћери – ево, дакле, у име
његово, ја ћу да просим Вашу Анку – надам се да ме нећете
одбити, а што се мираза тиче постараћу се већ ја.

ЋИРА

Чадо возљубљено! Волиш ли ти овог поштеног младића?

АНКА

Е па ја му не могу шта, али га волим.

ЋИРА

(Који је за њо време држао длан над њеном главом, после паузе нагло сјусио длан на њено плече, и ојетн нагло ширне руку)

Паметно си одговорила, чадо возљубљено.

(Преда му је)

Е, дакле, будите срећни.

СПА'ИЈА

То је красно, сад после даће нека буде радост и весеље! Ово је за нас дан двојаке радости! Весело, браћо!

(Долази песма коју хор пева)

ХОР

Кратко нам је време оно,
које кити цветом луг,
и скоро ће које добно,
оставити све нас друг.
Весел'мо се сад је доба,
све овако па до гроба.
У зеленом славуј гају,
скриврен звучни пушта глас;
све на славу красном мају,
који кити сада нас.
Весел'мо се сад је време,
лоза цвета, пупи семе.
А кад студен свакој твари
са образа скине жар;
онда ћемо да се слави
вишњег творца принет дар,
весел'мо се сад је доба,
све овако па до гроба.

(Завеса пада)

КРАЈ

ПОГОВОР

Вампир и чизмар је посрба² са мађарског језика. Њу је написао Јожеф Сигети, а превео ју је са мађарског и посрбио Јован Ђорђевић. Јожеф Сигети је рођен 1822. године, а умро је 1902. године. Био је драмски писац, глумац, члан Мађарске академије наука и уметности и члан друштва Кисфалуди. Био је литерарни следбеник Еда Сиглигетија и његовог покушаја да створи фолклорну драму. Многи критичари замерали су његовим драмским остварењима лабаву структуру, алкав стил, недоследности, неразвијеност споредних улога и претеривање у комичним ситуацијама. Драму *Вампир и чизмар* написао је 1856. године у Пешти. Одмах потом играна је у тамошњем Народном позоришту и доживела је велики успех. Код нас је извођена у Српском народном позоришту у Новом Саду три пута (13. I 1863, 11. II 1873. и 25. II 1879. године) и у Народном позоришту у Београду такође три пута (22. II 1869, 7. I 1896. и 27. V 1901. године). Рукопис (превод) ове драме налази се у архивској грађи Народног позоришта у Београду под сигнатуром бр. 445. Текст је писан ћирилицом, писаним словима и црним мастилом. На тексту постоје и измене написане обичном оловком.

² Ова комедија је посрба, а не изворно дело. Посрбе имају веома значајно место у историји развоја српске драме, постоји и читава посебна књига едиције Српска драма која им је посвећена

Радња комедије дешава се у дому мајстора Ђире и његове жене Персе. Они дугују новац извесном Грку Јевреју Ставри, који то користи не би ли оженио њихову кћер јединицу Анчицу. Перса, занесена његовим богатством, напречац му обећава њену руку, већ замишљајући себе као најбогатију госпођу у вароши. Ипак, мајстор, чувши од своје кћери да она не жели да пође за старца, одлучује да од свадбе не буде ништа. Ставра се налази дубоко увеређен и осрамоћен и спрема освету. Наиме, након што му је мајстор вратио поменути дуг по свом шегрту и посинку Миши, он му не издаје признаницу. Изгубивши таквом преваром новце које је штедео скоро две године како би Грку отплатио дуг, на дан аукције све његове имовине, након што га и жена остави, мајстор Ђира покушава да се убије скочивши у бунар. Миша скаче за њим у покушају да га спасе, али на први поглед не успева. Мајстор, који више нема кућу, лежи мртав на одру у дому локалног спахије. Ипак, он се буди из дубоке несвести и приповеда присутнима о лукавству Грка Ставре. Они одлучују да заплаше Јеврејина тако што ће прерушити мајстора Ђиру у вампира, а на сахрани положити празан ковчег у земљу. Исте вечери, спахија позива Грка на картање у свој дом. Након што повампирени Ђира насрне на Ставру, он све у агонији признаје. На крају чизмар опрашта несуђеном зету и злој супрузи, а Миша и Анчица бивају заручени.

Детаљнија анализа ове драме, из перспективе фолклорног предлошка лика вампира и улоге „лажног вампира” у комичком заплету и типу комике у њој, представљена је у радовима „Лажни идентитет вампира у српској драми XIX и

XX века” и „Фолклорни мотив вампира у српској драми XIX и XX века”³. Овде ћемо дати само кратку анализу утемељену на поменутим студијама.

С обзиром на то да постоје два начина развијања форме у комедији, један када се главни нагласак ставља на карактере који изазивају сметњу и други у коме се наглашавају сцене препознавања и измирења⁴, ову драму можемо означити као комедију заплета. Радња се заснива на неспоразуму, забуни, сплетки, замени личности и интриги. Овде се комика делом огледа и у типичној карактерној особини тврдичлука. Као окорели тврдица приказан је Грк Ставра. Он је Јевреј и старац који на силу хоће да се ожени младом девојком. Кир Ставра се уклапа у карактер *сенекса ирајјуса*, чија улога јесте да спречи љубав, односно, везу између двоје младих, а то му омогућује његов углед у друштву, материјално богатство и времешност. То се огледа у чињеници да је дотични Ставра преварио Мајстора Ђиру јер му није дао руку своје кћери Анчице.

Комедија *Вампир и чизмар* „лажни идентитет” вампира, формиран на одређеним фолклорним представама о овом демонском бићу, користи како би задовољила правду. Расплет ситуације значи и повратак у неки првобитни поредак. Злочинца који је несрећном мајстору нанео не-

³ Бјелић, Александра, „Лажни идентитет вампира у српској драми XIX и XX века“, *Научни састај слависта у Вукове дане, 45/2*, Београд: Међународни славистички центар, 2016, стр. 565–574; Бјелић, Александра, „Фолклорни мотив вампира у српској драми XIX и XX века“, у: *Philologia Mediana*, год. VII, бр. 7, Нипп: Филозофски факултет, 2015, стр. 387–406.

⁴ Фрај, Нортон, *Анаптомија кривичке*, Нови Сад: Orpheus/Нолит, 2007. стр. 198.

правду, сада стиже заслужена казна. У дому локалног спахије, мајстор Ђира, лекар и он сковали су план како да поврате изгубљени и на превару узети новац, и у исто време прописно заплаше бескрупулозног Ставру. Ђира насрће на њега, обучен у бели покров, док се Спа'ија и доктор праве да у соби нема никог „СПА'ИЈА: Али шта се обзирете тако често? СТАВРА: (*Окрене се и сјази Ђиру*) Јао мени! (*Ђији и 'оће да бежа*) СПА'ИЈА: Шта – шта Вам је? Шта Вас је опет снашло? СТАВРА (*Дркће као љруи, љоказујући на Ђиру*) Ено тамо, тамо; тамо! СПА'ИЈА И ДОКТОР: (*Заједно*) Али ко је тамо? СТАВРА: Вампир! Јао мени – ено тамо седи на столици! [...] СПА'ИЈА: Дакле нам исповедите шта Вам је на срцу тешко. СТАВРА: Исповедикју све, исповедикју! (*Покрије очи, а Ђира, међуишм, оде у друзу собу*) О Боже, не ме остави, о Боже, помози ми! Јесте, ја кју да исповедим; ја сам био неваљао човек, мајстор **Кјиро** је невино страд'о, он је мени платио дуг, али ја да му си осветим – ох, али ја ипак нисам 'тео да се убије; тако неваљао нисам био – сад све знате. (*Очајно*) Господин доктор, избавите ме да не полудим“.

Функција лажног идентитета вампира у оквиру развоја драмске радње може бити двојака. У комедијама, које овај вид прерушавања користе како би задовољили личне, неморалне циљеве он представља главну окосницу заплета. Насупрот њима, комади у којима се ликови прерушавају у ово демонско биће како би задовољили правду, односно отклонили неправду која им је нанета, лажни идентитет употребљавају као начин за разрешење драмске ситуације, што је и случај са овим драмским текстом. Тип карак-

тера који лажни вампир има у оквиру оваквог драмског контекста, у свом основном виду је *алазон* – неко ко се претвара или покушава да буде више од онога што заправо јесте, превртљивац⁵. Његова основна функција, у том смислу, јесте да такав идентитет искористи за постизање и достизање личног циља.

Иако се овде оваква употреба овог типа јунака користи за праведније циљеве, неоспорна је и својеврсна критика друштва у коме се покрадени мајстор може надати правди и повраћају свог новца и угледа једино ако се увампире. Вампир је тако „карикатурална представа нас самих, лишена комичне конотације”⁶

Александра Бјелић

⁵ Фрај, Нортон, *Анализа књижевности*, Нови Сад: Огheus/Нолит, 2007. стр. 51.

⁶ Радин, Ана, *Мотиви вампира у мити и књижевности*, Београд: Просвета, 1996, стр 216.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије

821.163.41–2

СИГЕТИ, Јожеф, 1822–1902

Вампир и чизмар : позоришна игра у три раздела /
Јозеф Сигети ; с мађарског од Јозефа Сигетије приредио
Јован Ђорђевић ; приредила Александра Бјелић.

– Београд : Музеј позоришне уметности Србије, 2017
(Београд : Службени гласник) – 103 стр. : 15 см.

– (Библиотека Драмска баштина / [Музеј позоришне
уметности Србије] ; коло 15, књ. 5)

Тираж 300. – Стр. 99–103: Поговор / Александра Бјелић.

ISBN 978–86–80629–91–9

COBISS.SR-ID 231541772

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ПЕТНАЕСТО КОЛО

Књига 1

Милован Глишић, Миливоје Кнежевић
ЧУДО У ЗАРОЖЈУ

Књига 2

Душан Стевовић Јазмин
ВАМПИР

Књига 3

Веља
ВАМПИР
СТРАШНА ИГРА У ЈЕДНОМ ЧИНУ

Књига 4

Милорад М. Петровић
ЧУВАЊЕ МРТВАЦА

Књига 5

Јожеф Сигети
ВАМПИР И ЧИЗМАР